

Nazım Hikmet'in *Memleketimden İnsan Manzaraları* Kitabındaki Kişiler/Tipler*

Kâzım YETİŞ**

Özet: Nazım Hikmet'in en çok okunan şiir kitaplarından biri '*Memleketimden İnsan Manzaraları*'dır. Fakat manzaradaki bu insanların bugüne kadar belli bir gruptandırması yapılmamış, toplumdaki hangi tip insanları karşıladığı üzerinde bir çalışmada bulunulmamıştır. Halbuki toplumları oluşturan, ayakta tutan belli insan tipleridir. Esasen her kültür ve medeniyet kendini anlayan, anlatan, kuran ve yaşatan tipleri oluşturur. Bu sosyolojik bir vakıdır. Bu tipler toplumun sadece dönemlerini değil, geleceğini de tayin belirleyen kişilerdir. Nazım Hikmet, bu kitabında, toplumun çeşitli katmanlarından insanları konuşturur. Bu konuşmalar veya dar çerçevedeki faaliyetler onların durumlarını ve zihniyetlerini anlamamıza yardımcı olur. Elbette bu klasik anlamda bir tip olmayacaktır. Çünkü şair, bize kendi penceresinden, tabiatıyla hapisane penceresinden gördüklerini anlatır. Bunun için de kişi dökümü oldukça fazladır. Bunları mutlak surette tip kategorisine sokmak şairin belirlediklerinin bir kısmını göz ardı etmek olacaktır. Biz bunun yerine, dökümü tam yapmayı tercih ettik.

Anahtar Kelimeler: *Nazım Hikmet, Memleketimden İnsan Manzaraları, şiir, tip, insan*

The Characters in Nazım Hikmet's Book '*Memleketimden İnsan Manzaraları*'

Memleketimden İnsan Manzaraları (Human Landscapes from My Country) is one of the most widely read poetry book of Nazım Hikmet. The author shows the society and the individuals within it. However, the people he presents have not been academically categorised into particular groups so far; there has not been a study what type of people they liaison in the society, yet. People forming the society and preserving its culture represent certain types.

* Bu yazı, Varşova'da düzenlenen The Third International Congress of Turkology'de sunulmuş tebliğin geliştirilmiş hâlidir.

** **Prof. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. İstanbul/TÜRKİYE. kazimyetis@aydin.edu.tr**

Essentially, every culture and civilization creates their own characters who understand the society and influence its development. This is a sociological phenomenon. Such kind of characters are the ones not only influence their own era but also the ones who appoint its future. In *Human Landscapes from My Country* Nazım Hikmet makes his characters speak of the society. These conversations or the activities help us understand their situation and mind-set. This will not certainly be a common character, because the poet describes what he saw from his own point of view, from the window of the prison. Therefore, he used a lot people in his book. To categorise the characters he used will mean to ignore the characters he chose. We preferred to list the all people in the book rather to give them in categorizes.

Keywords: *Nazım Hikmet, Memleketimden İnsan Manzaraları (Human Landscapes from My Country), poem, type of character, human*

Giriş

Memleketimden İnsan Manzaraları, XX. yüzyılın başlarından veya başka bir söyleyişle 1908 II. Meşrutiyet'ten II. Dünya Savaşı sonlarına kadarki bir zaman dilimini memleket gerçekleri bakımından irdeleyen bir kitaptır. Nâzım Hikmet, bu kitabında pek çok anlatım tekniğini kullanmıştır. Bu bakımdan bu uzun şiir, uzunluğu ölçüsünde serbest ve dağınıktır. Elbette bu dağınıklığı kusur olarak vurgulamıyorum. Zengin diyemediğim için dağınık diyorum.

Eser, ilk defa beş cilt hâlinde yayımlanmış ve yaklaşık 20.000 mısradan oluşmuştur. *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nda pek çok kişi resmigeçit yapar¹. Sanki bu bir mahşerdir. Bu mahşerde şair bize, Türkiye'nin muayyen bir döneminin sosyal yapısını, insan unsurunu bir sinema-oyun gibi göstermeye, bu pencereden dünyayı kavratmaya çalışır. Onun asıl yapmak istediği geçmiş ve

¹ Zekeriya Sertel, *Memleketimden İnsan Manzaraları* için şunları söyler: "Nazım Hikmet, hapisanede memleketin her sınıf ve her tabakasından insanlarla yakından temas fırsatını bulmuştu. Böylece halkı daha yakından tanımak olanağına kavuşmuştu. Bizde hapisane, memleketin küçülmüş bir parçasıdır. Rejimin zulüm ve haksızlıklarına uğramışların en gerçek temsilcileri oradadır. Halkın burjuva idaresinden neler çektiği en iyi orada öğrenilebilir. Hapisane Nazım için, halkın içinde yaşamasına, onun dert ve sorunlarını öğrenmesine hizmet eden bir okul olmuştur. Bunun sonucu olarak Nazım hapisanede *Memleketimden İnsan Manzaraları* adlı uzun bir poem yazmıştır. Bu eserde her sınıf halk tiplerini keskin hatlarla bulmak mümkündür (Sertel, 1977: 178)."

dönemini değerlendirirken geleceği kurgulamaktır. Ama hemen ifade edelim ki bunda başarılı olduğu söylenemez. Esasen kendi ifadesiyle “şimendifer garında hayatı seyretmek” (Nâzım Hikmet, 2002: 127) ve tabii hepsinden önemlisi hapisane penceresinden hayatı görmek çok sağlıklı olmayacaktır.

Nazım Hikmet’in en çok okunan şiir kitaplarından biri olmasına rağmen *Memleketimden İnsan Manzaraları* ve bu manzaradaki insanlar bugüne kadar belli bir incelemeye tâbi tutulmamıştır. Kitapta canlandırılan kişilerin toplumdaki hangi tip insanları karşıladığı üzerinde bir çalışma da yapılmamıştır. Halbuki toplumları oluşturan, ayakta tutan belli insan tipleridir. Esasen her kültür ve medeniyet kendini anlayan, anlatan, kuran ve yaşatan tipleri oluşturur. Bu sosyolojik bir vakıadır. Bu tipler toplumun sadece dönemlerinin değil, geleceğini de belirleyen kişilerdir. Nazım Hikmet, bu kitabında, toplumun çeşitli katmanlarından insanları canlandırır ve konuşturur. Bu konuşmalar veya dar çerçevedeki faaliyetler, onların durumlarını ve zihniyetlerini anlamamıza yardımcı olur. Yalnız hemen belirtelim ki konu, son derece karmaşıktır. Biz bu karmaşıklığı olabildiğince sadeleştirmeye ve basitleştirmeye çalışacağız. Bunun için de belki tiplerden çok tabakalar ortaya çıkacaktır. Başlığımızdaki “tip”, ister istemez gerçek anlamda bir tip olmayacaktır. Bu biraz da yazara haksızlık olurdu. Çünkü yazarın maksadı komün hâlinde yaşamayı vermektir. Bununla beraber metni anlamak bakımından tip kategorisine önem vereceğiz.

Kitap, 1941 baharında ve Haydarpaşa garında başlar. Şair, bir gözlemcidir. Özellikle trenin yolcuları vasıtasıyla biz, teker teker toplumun katmanlarını oluşturan insanlarla ve insan grupları ile karşılaşırız. Bunları tiplere şair pek müsaade etmez. Aslında böyle bir yola gitseydi ideolojisi bakımından daha semereli olabilirdi. Fakat böyle bir tiplendirme memleket gerçeklerine tam uygunluk göstermezdi. Esasen şairimiz bu

dağınıklığı kendisi istemiş ve göstermişti: “Meşhur Adamlar Ansiklopedisi”. Bu şiir, *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nın, Memet Fuat ve Enis Batur'un belirttikleri gibi çekirdeğidir (Fuat, 2000: 287; Batur, 2007: 121, 208-209). Yalnız şairin, isim konusundaki tasarrufu, bizce daha anlamlıdır. Hatta bu konuda Nazım Hikmet'in ilham aldığı kaynağı gözönünde bulundurmak bizi sadece haklı çıkarır. Ne kadar ironik de olsa ansiklopedi mevcudun tespitinden öteye gidemez ve bütünüyle kucaklayıcı değildir. Halbuki *Memleketimden İnsan Manzaraları* bütünü vermek bakımından daha sağlıklıdır. Üstelik daha bize mahsustur. Esasen manzarada pek çok kişi ve nokta özellikle silik bırakılmıştır. Bununla beraber *Manzaralar*'da zaman zaman ansiklopedi anlayışından da kendini alamamıştır şair.

Şimdi bu girişten sonra tiplmeyi, daha doğrusu gruplandırmayı yapalım:

1. Halk/Köylü

Halkın/köylünün bir tip olması tartışılabilir. Ama Hz. Mevlânâ'nın Mesnevîsi dâhil çok eskiden beri halk/köylü edebiyatçıların dikkatini çekmiş ve bunu canlandırmışlardır. Nitekim şairimiz:

“Yalnız sen hâlâ vazgeçmedin
köylüce, anarşistçe düşünmekten.”

diyerek köylünün ortak bir davranışı olduğunu ifade etmek ister (Nâzım Hikmet, 2002: 237). “Köylü plancı ve kurnazdır”.

Konumuz olan eserde ilk karşımıza çıkan isim **Galip Usta**'dır. Galip Usta, hep bir şeyler düşünür. Bu tuhaf düşüncelere düş demek daha doğrudur. 5 yaşında iken her gün kâğıt helva yemeyi, 10 yaşında mektebe gitmeyi, 11 yaşında çalıştığı babasının bıçakçı dükkânından akşam ezanından önce çıkmayı, 15 yaşında sarı iskarpinlerinin olmasını ve kızların kendisine bakmasını düşünür. 16 yaşında düşüncelerine babasının dükkânını kapatma

sebebi girer. Belli ki artık sorumluluk hissetmeye başlamıştır, çalıştığı fabrikanın babasının dükkânına benzemediğini fark eder. 20 yaşında gündeliğinin artıp artmayacağını düşünür ki artık hayat galesi omuzlarına binmiş veya hakkını elde etme şuuruna ermiştir. Daha 21 yaşında yaşama endişesi duymaya başlar; babasının ellisinde öldüğünü, kendisinin de böyle tez mi öleceğini, 22, 23, 24 yaşında işsiz kalacağı endişesini duyar -zaman zaman işsiz kalarak- işsiz kalırsam diye endişelenir. 51 yaşında “ihtiyarladım” der. 52 yaşındadır ve babasından bir yıl fazla yaşadığını düşünür. 52 yaşındadır ve işsizdir. Şimdi kaç yaşında öleceği, ölürken üzerinde yorganının olup olmayacağı endişesini duyar. 13 yaşındaki Atıfet’e bakar ve evlenseydi bunun kadar torunu olurdu, çalışır bana bakardı anlayışı aklından geçer. Emin’in kızı Şevkiye aklına gelir. Galip Usta, dehşetli şeyler düşünerek Fuat’ın kelepçesine bakar. Pulanyacıdır. Fuat’ın kelepçesine dokunur, Allah sonumuzu hayırlı eylesin der. 55 kuruşundan 25’ini Fuat’ın cebine koymuştur. Mahkûmları uğurlar. Hitlere dost da düşman da değildir. Bu kişi, inanç, ahlâk, fazilet duyguları ile değil, hep yaşama endişesi duyan, küçük tatminlerle yetinen biridir. Tek sosyal tarafı parasının yarısını mahkûma vermesidir. Belki de paylaşma duygusu anlatılmak istenmiştir. Burada hayaller kuran, yarımından emin olmayan biri ile karşı karşıyayız.

Adviye Hanım, çarşafı, şişman, aslen Kafkasyalı, 1311’de kızamık, 1318’de gelin olur. Çamaşır yıkar, yemek pişirir, çocuk doğurur, öldüğü zaman tabutuna bir şal konacağını bilir. Bir damadı imamdır. Polis efendiye sokulur, çocuk Kemal’i okşar, hep beraber karakola giderler. **Tornacı Ayyaş Kadir**’in üniversite kapısında ölüsünü bulurlar. **Mürettip Şahap Usta**, kördür ve matbaalarda dilenir. **Ali**, masanın üzerinde yüzü koyun yatar, gömleğinin sırtı yarılmıştır, kumral başı bileklerinde ölür.

Şakir, Sakarya köylüklerindedir. Ufacık yüzünün derisi şakaklarına yapışıktır, ince, sarı bir derisi vardır, yüzünün kemikleri fırlamıştır, gözleri pırıl pırıldır. Karnındaki su-sirozdur-perilerin işidir diye düşünür. Doktor on kova su alır karnından, üç günde şişer yine. İyileşeceğine inanmaz. Öleceğini düşünür. Doktordan, kendisini hastahaneden çıkarmamasını ister, kaç cephede devlet için yara almıştır. Yaylı karyolada ölsem ne olur diye düşünür. Fakat doktor onu dinlemez. Doktorlar herhalde umut kesmediklerini yatıracaklardır yaylı karyolaya. Kendisinde yaranın, derdin olduğunu, ama umudun olmadığını söyler. Tren parasını belediye vermiştir. Kötü kaderin bütün insanların içinde onu bulduğunu düşünür. Sigarayı açılmış bir yaraya tuz ve tütün bastırır gibi içer, yaylı karyolada ölme hasretinin ne korkunç olduğunu bilir.

Bir kadın, fıstığın altında, sarı yeldirmesi ile çamaşır asar. **Kızlar**, çamlıkta parlak, siyah saten önlüklü olarak, memeleriyle mağrur, ellerinde kitapları olduğu hâlde ciddiyetle dolaşırlar.

İki Bulgarya muhacir, kırmızı sakallıdırlar. Biri, her şey beter der; biri, İbrahim **Peygamber**'e der ki: Kargalar gördüm, gübreden kalkıp dallara konup ezanlar okur. Bir adam gördüm, derenin başına oturmuş, bütün suyu içiyor, akmasına fırsat vermiyor. Avcının peşinde koşan, ille bizi vur diyen geyikler gördüm. **İbrahim Peygamber** der: Kargalar imamlar, hocalardır. Dereyi içen devletlerdir, halkın kanını içer, geyikler günahlarımızdır, avcılar para.

Sarı Seyfettin, Adapazarı'nda bir Çerkez köyü muhtarıdır, boynu uzundur. Elbiseyi besmelesiz çıkarma der ve vurucu olanın pezevenk olmayacağını ekler.

Arabacı Selim, Eskişehirlidir ve elli yaşlarındadır, keldir. Seyfettin'e o da katılır. Gece beygiri besmelesi bağlarsan ahıra, hayvanın sırtına periler biner. Tatar yüzlü adamın anlattıklarına arabacı Selim ters ters bakar. Almanya'nın bir yerde devrilip

kalacağını söyler. Eli bıçaklı, vuran kıran adamın sonu ya köpek gibi ölüm, ya pezevenklik, ya mahalle bekçiliğidir, beter olur der.

Tatar yüzlü adam, Bursa köylüsüdür, Merinos Fabrikasında bekçidir, Selim'e cevap verir. Cura çalmak istemiş Çingene Aliş Usta ona Kadir gecesi curayı alıp helâya girmesini ve orada ters oturup çalmaya başlamasını tavsiye etmiştir. Bunu uygular fakat sonuç alamaz. Yetiş be Aliş der, sonra gözüne görünürler, altı hafta gitmezler. Dedesi curasını parçalayıp yakar, evin alt gözünde zincire vurdurur. Hocalara okunur, fayda olmaz, Aliş Usta'yı çağırırlar, kendi curasını eline verir. Çalmaya başlar, çaldıkça açılır, o gün bugündür ondan usta curacı yoktur Bursa'da. Kartallı Kâzım'a Çanakkale'ye dair bir hikâye anlatır. 6 Mayıs gecesi sekiz yerinden yaralanmıştır, yaranın ikisi hâlâ kapanmamıştır, vakit vakit tepmektedir. İngilizlerle çok yakın bir şekilde karşı karşıyadırlar. El bombaları karşılıklı siperlere gidip gelmektedir. Hücuma kalkarlar ve üç adım atmadan yere yıkılır. İngiliz'in makinalısı kasıklarının üstünü biçmiştir. Bir zaman sonra ayılır, arkadaşlarının çekildiğini görür. Geri geri sürünerek ve şehitlerin arasından geçerek sipere 25 metrelik yolu 3 saatte alır. Yaralıların bulunduğu yere taşınır, oradan araba ile yine yaralıların arasında denize, oradan vapurla İstanbul'a, Sirkeci'ye getirilir. Yaraları kurtlanmıştır. Allah öldürmeyince öldürmez. Türkün naturası sağlamdır. Sirkeci'deki hastahane yer bulunmaz. Vapur Haydarpaşa'ya gider. Hastahaneye alırlar, her yer pırıl pırıldır, Allah devlete zarar vermesin diye dua eder.

Zindankapılı Hüseyin Ağa, Eskişehir'de bayağı namlı biridir; bir sarhoş, Şerif ağzını yüzünü dağıtınca, memlekette duramaz, ölüsünü bir hendekte bulurlar.

Çankırlı Durmuş, koridorda oturur, köyündeki kavağın telgraf direği olup olmayacağını, İstanbul ayarı şehrin bulunup bulunmadığını vb. bir yığın saçma düşünceyi zihninden geçirir.

Şahende Hanım (Şerif Ağanın Karısı), uzun boylu, beyaz ve kaşsızdır. Öz oğlu Ratip'i üvey oğlu Yakup öldürür. Ölen oğluna acımaz, aslında hiçbir şeye acımaz, yalnız bir kere horozun ölümüne acımıştır. Bu dünyada hiç kimseyi sevmemiş, sıcak bir rahatlıkla bir gece olsun beyaz kansız eti aşka açılmamış, yalnızlığı her gün biraz daha dibe inmiştir. Ratip'e omuzları dar düşük olduğu, elleri kadın ellerine benzediği, sığırtmaçları kamçıl原因amadığı, insanları sevdiği, Şerif Ağazadeliği Yakup ile bölüşmeye şikâyetsiz razı olduğu için; mavzeri, kamçısı, çizmeleri ve bıyıklarıyla babasına benzediğinden, kardeşinin karısı doğurduğundan, dolayısıyla değirmen ona kaldığından Yakup'a düşmandır. Yakup, Ratip'i öldürür. Ölüsünü getirirler, Şahende Hanım oğlunun başında durur ve "Yakup'u asarlar mı?" diye sorar. Yakup'un kızıl saçlı karısı üzerine Ratip'i iten odur, Yakup ya kahreder gider, ya öldürür Ratip'i, Yakup'u asarlar; tarla, mandıra, değirmen, Şerif Ağa zadelik bölüşülmeden kalır diye düşünür. Yakup'u asmazlar, yedi sene yatar, bu zaman zarfında Şerif Ağa'nın karısı, hapiste Yakup'u öldürtmek için uğraşır Yakup, üç kere vurulur, bir kere zehirlenir. Sonra Şahende Hanım kavgaya niçin girdiğini unuttur. Yakup'un öldüğünü haber verirler, elinden tığı düşer, ömründe ilk defa ağlar; sevincinden derler, halbuki değil dünyada Yakup'un ölümünden başka bağı kalmadığındandır. 60 yaşındadır, elleri kınalıdır. Trenin rafında kiraz sepeti sarsılır. Gebe kadın gözlerini sepete dikmiştir. Bayan Emine, bir iki tutam kiraz vermesini ister. Şahende Hanım kıınıldamaz. Bayan Emine yüksek sesle tekrarlar, sağır diye düşünür. Şahende Hanım aldırılmaz. Gebe kadın utancından titrer. Bayan Emine dürterek ve bağırarak isteğini tekrarlar. Şahende Hanım yerinden kalkar, sepeti indirir ve kirazları dışarı boşaltır. Gebe kadın ağlar.

Bayan Emine, yırtık, iyilik sever biridir. Aydın'ın köylerindedir. Babası meşhur efelerden birinin kızanıdır. Yunan,

Aydın'a geldiği zaman, efeler gavura karşı birleşirler ama fırsat düşünce birbirlerini vururlar. Emine'nin babasını gözü önünde, evin avlusunda bir sabah vakti vurmuşlardır. 8 yaşında yetim kalmıştır Emine, şimdi otuz yaşındadır. Kalın bacaklı, koca sarkık memeli, göbeklidir. Hantal, harap gövdenin üzerinde ipek gibi ince bir yüzü vardır. Hamile kadın aş erer diye Şahende Hanım'dan kiraz ister, isteğini üç defa tekrarlar. Sonra kızı Perihan'ı mahkûmları götüren jandarmalara gönderir. Perihan 14 yaşındadır, Bayan Emine kızını över, kızını kadın doktoru yapacağını söyler, babası istememektedir ama o ister. Kızına ev işlerini de öğretmiştir, kızı baskı altında tutmak gerektiğini söyler. Perihan kirazla dönünce, babanın kim olduğunu jandarmalara söyledin mi der. O suali jandarmalardan bekler ama soruyu kitap okuyan adam sormuştur. Kendini anlatmak, övünmek isteyen birisidir. Askerlere önem verir. Etrafa duyurmak için gebe kadınla konuşur. Yüksek sesle, Aydınlı, köylü, kocasının gedikli jandarma başçavuşu olduğunu söyler. Kocasını Hüsni Çavuş teyzesinin oğludur. Hüsni Çavuş'un gözü başkasındaymış ama anası zorlamıştır, malları başkasına gitmesin diye evlenmişlerdir. 15 yıl Hüsni Çavuş ile şarkta, Karadeniz'de gezmedikleri yer kalmamıştır. Baş örtüsü ile sinemaya, tiyatroya, baloya gitmiştir Diyarbakır'da. Giresun'da yüzbaşı karlılarıyla bütün kış poker oynamıştır. Çok şükür kazanmıştır da. Tayyare piyangosu bile çıkmıştır. Bileti üç arkadaşı aldıkları için biner lira bölüşmüşlerdir. Dünyadan hevesini almıştır. Hüsni Çavuş'un emekliliği yakındır. O emekli olunca Perihan yatılı mektebe gidecektir. Hüsni Çavuş ile köye yerleşeceklerdir, Çavuş toprakla uğraşmak istememektedir, dükkân açacaktır, Emine toprakta çalışacaktır.

Ufacık Bir Kadın, iki oğlu askeredir, kocaman lâcivert gözleri kederli, çilli, kırış kırış küçücük elleri vardır. Harbe girilirse çocuklarının öleceğinden korkar.

Karayılan, Kuvâ-yı Millîye destanında Antepli kişi, önce Antep köylüklerinde ırgattır, bir tarla sıçanı gibi yaşamaktadır, bir tarla sıçanı kadar da korkaktır. Atı, silâhı, toprağı yoktur; halbuki yiğitlik bunlarla olur. Gavurlar Antep'e girince Antepliler onu, korkusunu saklayan bir fıstık ağacından alıp indirdiler. Altına bir at çekip, eline bir mavzer verdiler. Onu düşünmeye alıştırmadılar.

Şaban Reis, Kamacı Bekir Usta, Arhavili İsmail: Şaban Reis'in takası batar. Kamacı Bekir Usta cephaneyi Ankara'ya götürmek üzere İsmail'e emanet etmiştir. İsmail, rüzgâra tutulur, sonu bilinmez.

Nimet Hanım, genç bir kadın, bir vekâlette memurdur. Uzaklardakine yazdığı bir mektubu okur. Bu mektupta, dün aşağılık bir mektup yazdığını söyler. Dehşetli onu çekmiştir canı. Kafasının etini yenmesini ister.

Hatice Kadın, çok yorulmaktadır. Kocasına imam nikâhı ile birini alacaklardır. İşleri o yapacak, daha az yorulacağını düşünerek sevinir.

Sobacı Hakkı Usta, kasabadadır, karısını boşamıştır. Kadın, kunduracı Rifat'a varmıştır. Sonra karısını özler, anlaşır, kocasını boğup kuyuya atacaklardır ve kendileri Balıkesir tarafına gideceklerdir (Nâzım Hikmet, 2002: II/213).

Hamdi, Çerkeş'in Kabak Köyü'nde 336'da doğdu, hayvanları ve yağmuru sevdi, helva yalnız bayramları pişiyordu, babasından anası dayak yerken ağlamadı, öküzlerinin biri öldü, babası askere gitti. Çok kabak yediler, kötürüm bir keçiyi ona emanet ettiler, çok çok bulgur yenildi. Babası askerden döndü, çok az kabak yediler, Şentürk soyadını aldılar, gizlice tütün içti, babasından dayak yedi, samanlıkta bir kız yatırdı, su dökündü, 35'te ilk defa namaza gitti. 36'da anası öldü, bol bol kabak yediler, ilk defa Çerkeş'te karpuz yedi, zengin olmayı düşündü, 1938'de evlendi, üç arkadaş Zonguldak'a indiler, kömürün altında kaldı, 1939'da vefat etti. 1940'da bir oğlu doğdu, adını

Ahmet koydular. Türbelilerle kavgada dedesi öldü, 1941’de Ahmet anasının kucağında dedesini görmeye hapishaneye geldi (Nâzım Hikmet, 2002: 290-293).

Ali Kiraz, ablak yüzlü, sesi güzel, tevatür gazel okur, cesur, karı oynatma işinden jandarma onbaşısını döver, altı ay hapiste yatıp çıkar. Orada parlak kara saçlarını uzatıp arkaya doğru taramayı öğrendi. Ali Kiraz anlatır: Çanakkale’de inzibat neferi iken yüzbaşının evine, karısına üzüm götürürdüm. Üzümü çatırçutur yedi, ben de anahtar deliğinden gözledim. Sonra bir tabağa koyup bana da verdi. Siz köyde nasıl yersiniz diye sordu, “Senin içerde yediğin gibi” dedim. Ulan hınzır puşt nerden gördün dedi, anahtar deliğinden baktığımı söyledim. Kendini bana kibar göstermek istiyor, üzüm yemesini bilmezmişiz gibilerden benimle dalga geçecek. Kadının güzelliğini anlatır, sonra bir öğle karanlığında az kalsın kocası basacaktır, küpe saklayıverdi der, hazır gusül abdesti aldık, az kalsın boğuluyordum diye ekler.. Güzeli karydı, her tarafı müstesna idi. Köpeğin iyisinin bile kadına havlamadığını düşünür.

Ahmet, dört yıl önce Hatice’yi kaçıır. Hatice’nin babası marangozdur. Mahkemede kız rıza gösterir ve Ahmet’in evine gelir. Ev, kapkacak vesair bölünür. Bir gözünde Ahmet, anası ve Hatice; öbür gözünde Ahmet’in ağası Osman ve karısı. Gelinler birbirlerini, kocalar gelinleri döver. Doğum vakti geliyor, Hatice “çocuklayamaz”, Marangoz şikâyet eder, ihtiyar heyeti gelir, Hatice dayak yemediğini söyler ama çocuğu ölü doğar. Marangoz kızına bana geri gel seni zengine vereyim, bunlar fakir der. Hatice babasının evine kaçar. Ahmet, küsüp şehre iner. Şimdi Koyunzadelerin pirinç tarlalarında ırgattır. Ahmet’in aklında artık bir daha öpüp koklayamayacağı memeleri vardır. Girit’ten kaçanlara hemen ekmek getirir.

Çolak İsmail, iri yarı, arslan gibi, 45 yaşlarında, Ali Kiraz’a cevap verir: Köpeğin bile havlamadığı karılar, şehir karıları,

yüzbaşı karıları. Bizim karılar değil, bir köylünün karısı bir merkep demektir. İsmail'i seferberlikte yaşı 16 olduğu halde askere gönderirler. Domuzuna yığittir. Yozgat taraflarına jandarma gider. Kaçıp eşkiyalık eder. Seferberlik biter, köye, kemeri küpe, bilezik ve gümüş mecediye ile dolu olarak döner. Sol kolu dirseğinden kesilmiştir, Kuvâyı Milliyede askere almazlar. Evlenmiştir. Şehirden getirdiği portakalları altın külçeleri gibi rafa dizer. Gece kahveden gelince birisinin olmadığını görür portakalların. Karısı ben yedim der. Karısını döver, o geceden sonra kadın için cehennem başlar. Çolak İsmail, suratını duvara asar öyle gezer, yüzüne bakılmaz. Dünyada yalnız iki şeye düşkün: kumara ve 10 yaşındaki kızına. Ağıllara girince ağıllar bile ağlar. Sütü sağılırken rahat durmayan keçiyi bacağında ağaca asıp döver. Oğlunu yazın çalıştırır kışın evden kovar. Oğlu Ömer, mazlum, ağır delikanlıdır. Anasını sever, başka bir kadın doğursaydı kafasını taşla ezerdim, der. Çolak İsmail, kocakarıyı da kovmuştur. Kadın dayısının evine gitmiştir. Giderken götürdüğü yorganı babası git yorganı anandan al, der Ömer'e, vermezse döv, zorla al, der. Ömer gitmez. Babası onu döver. Kan içinde aylır ve babasını öldürmeye karar verir. Bunu anasına söyler, anası baban yedi canlıdır. Ben çilemi çekerim, sen şehre git, boğaz tokluğuna çalış, kurtar tatlı canını, der. Ömer şehre iner. Yaz gelince Çolak İsmail oğlunu arar alıp götürecektir, çeltik fabrikasında bulur. Yalan söyler: Anan hasta, seni görmek ister, gel köye gidelim, telâş etme, ben seni deniz kıyısında Giritli kahvenin orda beklerim. Paranı iste ağadan, çok para kazandın mı? Kız kardeşine de basma falan alırsın, benim de mintan eskidi. Oğlanın elinden parayı nasıl alacağını düşünür hep. Tekne ile Almanlardan kaçan Rumlar için bu gâvurlarda para vardır, gümüş köstekli saat falan da bulunur, karıları da altın haç takarlar boyunlarına, diye düşünür. Oğlunun bütün parasını kaçaklar/muhacirler için verdiğine kızar. Onlar muhacir değil, gâvur der. Ve oğlunu döver, gidip alalım der. Halbuki Ömer parasının yarısını vermiştir.

Kadri Pehlivan, Alman uçağının düşmesi, gazının bitmesi gibi soruları dolayısıyla (Nâzım Hikmet, 2002: 504) “Atın aptalı rahvan olur, insanın aptalı pehlivan” sözü söylenir. Girit’ten Almanlardan kaçan Rumlar için şimdi bunlar ne yapacaklar gerisin geri gönderirler, Alman niye kaçtınız diye kesmez mi bunları, karınları da açtır bu herifcağızların, ekmek vermek de yasak mı diye sorar Ali Kiraz’a. Aldıklarımızı nasıl vereceğiz diye sorar.

İstanbullu Ramiz, kahvecinin yeni çırağı, sol omuzuna atılı duran mendilini alır, İstanbul ile ilgili sözler söyler (Nâzım Hikmet, 2002: 506). Arkadan biri, İstanbul’un o kadar makbuldü de bırakıp neye geldin diye sorar. İstanbul makbuldür ama kambur felek canına ot tıkamıştır. Bu kış açlıktan İstanbul kırılmıştır. Bir de kış yapmıştır, ayaz diz boyu kar. Kömür de yoktur. Neden sonra ayda beş kilo kömür, bir kalıp sabun verdiler. Beşiktaş’da biraderin evinde bulunuyordum. Bir karısı bir çocuğu var, yorgancıdır. Kışın şiddetinden, ekmek karneye bindiğinden işi de yoktur. Karısına bakamayacağını söylemiş. Millet arpayı kavurup yiyiyor. Komşu Murteza Efendi, sekiz günde annesi ve oğlu ile açlıktan ölüyorlar.

Balcı Remzi Efendi, Balkan Harbi muhacirlerinden, İstanbul’da Daruleytam’da okumuş, Sultan Reşat’ın çinî fabrikasında işçilik etmiş, pazar yerinde bal, pekmez, bulama satar, Halkevi’ndeki Fransızca kurslarının tek öğrencisidir. Çarşı hamamı izninden dönüşte, Halil’i tanımıştır, resimlerini gazeteden kesmiştir. Jandarmaya Halil’i ziyaret edip edemeyeceğini söyler. Artık onu ziyarete gelir, müdür beye bal, baş gardiyana ucuz bulama verir. Bunun için de hapishaneye kolayca girip çıkar. Önceleri Halil, onu polis sanır, şüphelenir. Fakat rahatlığına bakar geçer kuşkusu. Hapishaneye, Halil’e pekmez, bulama, zeytinyağı getirir. Benden şüpheniz var mı diye sorar Halil’e. Cebinden bir zarf çıkarır, çok kazanmıştır 50 lira getirir, arkadaşların

en yoksuluna göndermek üzere. Çayı höpürdeterek içer. Bu Halil'i rahatsız eder. Savaş, Hitler, Rozvelt, Çörçil, kapitalizm, emperyalizm konusunda sorular sorar Halil'e. Kitap okumuştur ve okumaya devam eder. Halil'in toplattırılan kitaplarını okur. Halil için söylenenlerin sebebini Halil açıklarken Remzi, korkuyorlar Kerim, Türk milletinden korkuyorlar, bugün kapitalist rejimde, baştakiler, burjuvazi her yerde kendi milletinden korkuyor, der.

Nar çiçeğinde bir kadın, muharebe olmasın ister.

Ayşe (Halil'in karısı), Halil'e mektup yazar. Mektupta vapurda duyduklarını nakleder. Konuşanlar paralarını dışarı kaçırmış. Bazılarının parası Hollanda'da imiş ve Almanlar el koymuş. İsviçre'ye diye Almanya'ya buğday yollanmasına dehşetli sinirlenir. İnsan eti yiyenlerin, memleketimin buğdayını yedirenlerin Allah belâsını versin, der. Kocasına mektuplarında ellerinden öperim, der. Çocuğu Leyla'yı cezalandırır. 12 çocuğum olsa dünyanın en bahtıyarı olurum. Sen içeri gireli üç sene oluyor, iki senedir ben ağabeyimin evindeyim. Şahin Paşa'nın evi yanmış, içindekileri tanımam ama evi bilirim. Sanki 20 yıllık dostumu kaybettim. Aslında dünya yanıyor. Radyo gazetesi dün akşam harp afeti hudutlarımıza dayandı diyordu. Doğru dürüst beş sene beraber olduk, beraber yaşadık, üst tarafı hapislerde, sana o kadar inanıyorum ki. Şikâyet etmiyorum. Senelerdir ağlamadan acı çekiyordum şimdi ağlıyorum. Kendi palto paranı bana göndermeye kalkıyorsun. Diktir onu. Dikiş falan dikip kazanıyorum. Para bile biriktirdim. Şimdi bunları bırak, Hitler altı haftada hepsini yenecek diyorlar. Zor yener. Eceli gelen köpek, ümit yenilir miymiş. Mahpus karılarına, analarına sorsunlar bunu. Ben dehşetli acı çeker, hatta sarsılabilirim, fakat imkânı yok yenilmem. İnsanlığı ve ümidini düşün. Benden bazı şeyleri öğrenmemi istemişsin. Öğrenmem, sen öğren bana da söyleme. Ben bugünlerde haberle değil, ümitle yaşamak istiyorum. Canım hiçbir şey görmek istemiyor. İçimde bir sabırsızlık, sıkıntı var.

Bir şeyler bekliyorum. İki gündür toprağın üstünde kıpırdamadan kitap okuyorum. Kartallı Kâzım'ı üç gündür arıyorum, gitmiş. Elbiseni burada satmaya imkân yok. Herkes bir şeyler satıyor, zenginler ise apartman satın alıyor. Cemilânım öldü. Dayımın evinde bir odaya taşındım. Kitaba düştüm. Sabahtan akşama kadar okuyorum. Kitaplar akıllı, aptal, büyük, çocuk. Kitaplar en uzak en güzel yolculuk. Fakat kısık, sessiz. Ayağının sesini duymak istiyorum. Sana kendi elimle yemek yapmak istiyorum. Seninle aynı kitabı okumak istiyorum. Çamaşırlarını kendi elimle yıkamak istiyorum. Çalıştığım yerde seninle yanyana çalışmak, dövüştüğün yerde yine yanyana dövüşmek, burnunun dibinden ayrılmamak, seninle uyumak, sana en az iki tane daha çocuk doğurmak istiyorum (Nâzım Hikmet, 2002: 478-479).

Görülüyor ki burada dikkati çeken karakter olarak birkaç kişi vardır. Bunlar Galip Usta, Şakir, Tatar yüzlü adam, Şahande Hanım, Bayan Emine'dir. Şakir ile Tatar yüzlü adam cinlere, cin çarpmasına inanan, batıl inançları olan kimselerdir. Tatar yüzlü adam gazidir. Bunların içinde sadece Balcı Remzi Bey, Nazım Hikmet'in ideolojisine en yakın kişidir. Esasen hapisyanede ziyarete geldiği Halil, Nazım Hikmet olmalıdır. Ayşe de, Nazım Hikmet'in karısı. Konuşturulan herkes olumsuzdur, toplumun aksayan yönleridir, memnun ve mutlu değillerdir.

2. Yetim/Öksüz/Kimsesiz Çocuk

Kemal, polisin yanındadır, 5 yaşındadır ama nüfusta kaydı yoktur, yapayalnızdır, kundurasız ve gömleksiz, sadece açlığını ve bir de karanlık bir yerde bir kadını hatırlar. Bir parça bulaşık yıkayıp biraz su taşıyacak, Adviye Hanımın dizi dibinde yaşayacak. **Atıfet**, Çorapta çalışır, 13 yaşındadır. Mahkûm kadının boynuna atılır. **Şevkiye**, Emin'in kızı, mavi gözlü, geçen sene Şehbaz'ın arsasında bozarlar. **Zehra Kız**, bakımsız, kedi yavrusu gibi şirin ve pis. Babası yok. Trenin geçtiği köylerden birinde yaşar.

3. Mahkûmlar

Şakalaşıp gülüşürler, üç erkek, bir kadın. Erkekler kelepçeli, kadınlar kelepçesiz. Mahkûm kadın boynuna atılan Atıfet'i iki yanağından öper. Halil, Süleyman, Fuat kelepçelidir. **Fuat**, kelepçelidir, tersanede tesviyecilik yapmakta iken üç arkadaş perdeleri indirip bir kitap okudukları için 19 yaşında hapse girer. İki yıldır hapiste yatmaktadır. Sonlarının mutlaka hayır olacağını söyler. Dedesi bahriyede kolağası, müthiş mürteci imiş, Meşrutiyet olunca Sultan Hamit'e yeminliyim diye nikâh tazelemiş, üç yıl sonra emekli olur. Kulaksız'da bakkallık yapar. 338'de İstanbul'un kurtuluşunda ölüyor. Mahkûm Süleyman ona, içtimaî menşein bir hayli karışık senin, mürteci, militarizm ve küçük esnaflık der. Kendisi babasının uzun sarı parmaklı bir adam, tavşan mağazası ustalarından, hattatlara düşkün olduğunu, sabahları sala verirken sesinin bayram yerinden duyulduğunu, Arapça ezan yasaklandıktan sonra küsüp ezan okumadığını, 35 yaşında veremden öldüğünü söyler. Annesinin kendisini doğurup öldüğünü belirtir. Marangozhanede babasının yeşil edevat sandığında büyümüştür. Ankara şehrini beğenir. Nuri Cemil'in sıkılıp utanmadan vatan sevgisinden söz etmesine öfkelenir (Nâzım Hikmet, 2002: II/261). Halil, Balcı Remzi Efendi'nin verdiği parayı Fuat'a aktarır. Fuat hapisten çıkınca hamama gitmek, içki içmek, kadınla beraber olmak ister ama parası buna yetmez. O da İstanbul'a gelir.

Halil, kelepçelidir. Kitap okur. 13 senedir mahkûm, gözlerinin altında çizgiler, şakaklarında beyazlık vardır, biraz ihtiyarlamıştır ama yüreği eskimemiştir. Her zamankinden umutludur. Kelepçesinin demirini küllük yapacaktır. Bugünkü insan hayatı değişmelidir der. Yazardır. Son harbin ekonomik-sosyal sebeplerini heyecanla anlatır (Nâzım Hikmet, 2002: II/201). Süleyman onun için âlim der (Nâzım Hikmet, 2002: 236). Ankara hapisanesinde tek başına başgardıyanın odasını

verirler. Odasının duvarlarında kitaplar vardır (Nâzım Hikmet, 2002: III/276). Karısı Ayşe'ye mektup yazar, kızını dehşetli özlemiştir. Karısı Ayşe'nin mektubunu okur, sonra cevap yazar. Ömrümü en güzel, en olacak, olması lâzım gelen şey için verdim. Benden evvel, belki de benimkinden büyük bir inatla yapan sayılamayacak kadar çok. İnsanlar sınıf damgalarını avuçlarının içinde taşırlar. İnsan elinin sosyal inkişaftaki rolü benden evvel keşfedilmiştir (Nâzım Hikmet, 2002: III/346). Gözleri için hastaneye yatar (Nâzım Hikmet, 2002: III/349). 1908'den 1939'a kadar Anadolu'da tabakalaşma ve sınıflaşma konusunu işleyen bir kitap yazmaktadır (Nâzım Hikmet, 2002: III/362). Ayşe'yi ölesiye sevmektedir (Nâzım Hikmet, 2002: III/367). Hemşire İsmet Hanım, doktorun Halil'i çok sevdiğini söyler, sonra da hepimiz sizi seviyoruz ya diye ekler. Ameliyat olan köylü kadını ile çok ilgilenir. Memleketinde ve yeryüzündeki insanların çoğu bol bol düşünebilmek saadetinden mahrumdur. Vakitleri ve imkânları yok... O kadar çok çalışıyor, öyle yorgundurlar ki yatağa girdikleri zaman hemen uyurlar. Düşündükleri zaman da ölümü değil hayatı düşünürler. İşçi Kerim'e aritmetik dersi verir, onunla dünyanın gidişatını konuşurlar. Ayakta, öfkeli mi kızgın mı, dehşetli kaygılı mı olduğu belli değildir. Dışarıdan gelen radyo sesinden Moskova radyosunda çalınan senfoniye dinler. Göğsünü yarıp sevgili insanlarına bir hamlede yüreğini verip kurtulmak istiyor. Senfoni devam eder. Soprano, alto, tenor. Beyaz, sarı, kızıl, kara ırkların ırklara, milletlerin milletlere üstünlüğünün olmadığını, insan emeğini kutsal bilmenin en büyük hürriyet olabileceğini anlatır. Hayatın ve aşkın adamları tepeden tırnağa kan içinde çarpışıyorlar. Bu, Hitler'e karşı bir insanlık mücadelesidir. Bu mücadelede Türkistanlı Ahmet, Ukraynalı Yurçenko, Ermeni Sagamanyan, İvan beraberdir. Ömründe kimse ile kavga etmeyen, hiçbir millet düşmanlığı olmayan İvan'ın tek kusuru çocukça şaşmasıdır. Marks'ın, Engels'in, Bethoven'in,

Şiller'in millet, proleterya ve komunist yoldaşların nasıl olsa Hitler itini devireceklerini düşünür. Devrilmediği için şaşar. Şairimiz, sosyalist blokun insanlık mücadelesini kurgular Halil ile. Halil bu anlamda romantik bir sosyalisttir (Nâzım Hikmet, 2002: 440.) Hatta Moskova radyosunu saygı ile kapatır. Köylü Ressam, Halil'e "Sovyetler kazansın istiyorsun değil mi hocam sorusuna Halil "Evet" der. Halil'in "sen" diye sormasına Ali, "Ben de Sovyetlerin." der. Halil'in "Neden?" demesine "Sen öyle istiyorsun." cevabını verir. Halil, "Öyle şey olur mu?" der. Ali, "Neden olmasın hocam? Sen iyi adamsın iyi adam kötü şey ister mi?" cevabını verir.

Halil, Ressam Ali'ye şöyle der: "Her nerede ve hangi ırktan olursa olsun hanını, hamamını, çıkarını değil memleketini seven, kendi halkından korkacak iş yapmamış ve memleketini satmayan Türk olsun, Bulgar olsun, Fransız, ne bileyim Sumatralı, hatta Alaman, onların kazanmasını isterim". Halil: "Peki sorsana neden?" der Ressam Ali'ye. Fakat Ressam Ali: "Niye sorayım hocam, biliyorum." der ve açıklar: Çünkü bundan fukara köylü milleti rahata çıkar. Sovyetlerde baştaki generaller hep köylü, işçi filanmış. Gazetede okudum, Alman'ın komutanlarını övüp durur, hepsi asilzade imiş ve cetbecet general çocuğu. Bir de memleketi var Şarkî Prusya. Sovyetlerinkini de yazmış sanki alay edecek, hep köylü filanmışlar, demek ister ki yenilecek onlar, ama yenilmeyecek, değil mi ki generaller köylüden. Sen köylüyü bilirsin, plancı kurnaz milletizdir. Hele büsbütün bizim olursa vatan dağ dayanmaz karşımızda, nerde Alaman. Halil, doğu cephesi haritasını, odanın ortasına, betona yayar ve cepheyi düşünür. Gözlerindeki ağrının damarların dumura uğramış olmasından mıdır yoksa dünya dövüşürken kolu bağlı oturmanın acısı mıdır diye düşünür. Şimdi Finlandiya'nın donmuş çöllerinde, Libya çöllerinde, yahut Yugoslav dağlarında, İstanbul'da, İzmir'de, Paris'te Gabriel Peri'nin yanında olmayı ister. Ankara

radıosu on güne kalmaz Führer'in tankları Moskova'da geçit resmi yapabilir der. Halil biliyor ki yapamazlar. Etiyle, kemiğiyle yaptırmayanların arasında olmamak Halil'i üzer, Moskova dolaylarının son cephe durumunu, onların kanla çizdiklerini kuşunkalemle çizmek ister. Moskova dolaylarının son cephe durumunu çizer. Moskova, cennet olarak algılanır. Bir mahpus kendini asmıştır, bu Halil'i mahzunlaştırır. Tayin çıkmaz onlara, acından öldüğü söylenir. Asrî Yusuf kahrından öldüğünü ifade eder. Ayşe'nin yazısını görünce mahzunluğunu unuttur. Üst üste üç defa okur. Eski mektuplarını okur. Yılbaşı gecesi onun odasında toplanırlar. Bethoven Hasan'a Onlar Yenilmeyecek senfonisini okumasını, kendisinin, Celal'in Kuvayi Milliye Destanını okuyacağını söyler. Ressam Ali de karikatürlerimizi yapsın, der. ...Bethoven Hasan bir kiloluk rakı sokmuştur içeri. Ömründe ilk defa rakı içecekti hapiste (Nâzım Hikmet, 2002: V/477). Halil işi marangozluğa dökmüştür. Oymalı, aynalı dikiş kutuları, ince, ceviz sigara tabakaları, tuzluklar, şekerlikler, kahvelikler yapar. Bunları görüşme günlerinde pazarda zimmetçi gardiyan Peder'e sattırır. Bazen toptan siparişler de gelir. Mahkûmlar Halil'e şaşarlar, işe eli çabuk yattı diye. Ama gözleri inat edip bozulmaktadır. İşçi Kerim ile Balcı Remzi Efendi ziyaretine gelmiştir. Başsavcının izniyle çarşı hamamına gitmiştir. Dönüşte Balcı Remzi Efendi onu görmüş ve ziyaretine gelir olmuştur. Pekmez, bulama, zeytinyağı getirmiştir Balcı Remzi; Halil, hesabıma yaz haftaya veririm, der. Halbuki hediye getirmiştir. Halil: "Olmaz." der. Remzi: "Benden şüpheniz var mı diye sorar, yani hafıye falan mı sanıyorsunuz?" der. Halil: "Ne münasebet, şimdi böyle bir şey aklımdan bile geçmiyor." der. Remzi, "Peki, eskiden, ilk zamanlar?" der. Evet şüpheye düştüm cevabını verir Halil. Remzi Efendi cebinden bir zarf çıkarır. Halil'e verir. "Bunu hapisteki arkadaşların en yoksuluna yollayın" der. Halil zarfı açar, içinde bir ellilik vardır. Geliri çok olmuştur, iş yapmıştır,

kârının fazlasıdır. Sağ ol der, hemen yarın yollarım arkadaşlara. Kerim ile Remzi çayı höpürdeterek içerler. Halil, ne olur bu kadar höpürdetmeseler diye düşünür. 10 soru sorar Balcı Remzi. Bu sorular, politik sorulardır, faşizm, kapitalizm, Hitler, komünizm ile ilgilidir. Halil, sorulara cevap vermeyeceğini söyler, cevapları gelecek haftaya kendin hazırla getir der. Kerim'in defterini kontrol eder, onun problemleri çözdüğünü görür. O da senin için Ruslardan para alıyor, vatan haini diyorlar, der. Kendi inanmaz ama neden böyle iftira ettiklerini merak eder. Halil'in üç hatırası kafasından geçer. Çok yakın olanı: Marangozluktan biriktirdiği paradan 15 lira gönderir karısı Ayşe'ye. Postanedeki memur, gardiyana, Halil Bey neye hep böyle on on beş lira gönderir, Halil Bey de para tomarlandır, der. Uzakça olan: Elli kişi birden içeri düşmüşlerdir. Çoğu amele ve fakir esnaftır. Yarisından fazlası da bekârdır, dehşetli parasızdırlar. Tayınları satıp domates, soğan alırlar katık diye. Tütünsüz duramayan Halil yerden izmarit toplar. Damağası gelip, sizin için bunlar vatan düşmanıdır dediği başgardıyan, Moskof bunları balla börekle besler, baktım size ortak tencere haftada bir bile kaynamıyor. Vatan millet uğruna yara almış delikanlılar içinizdedir, der. En eski hatıra: Halil'i komserin karşısına çıkarırlar. Komser "Sizin mezhepte karılar ortak kullanılır." der ve Halil masanın üstündeki hokkayı komiserin suratına atar. Halil, "hamd ü sena olsun Türk halkına ve insanlığın halkına kumünistim çok şükür, hem de sapına kadar, her gün biraz daha sağlama giderek her gün biraz daha komünistim. Komünist diye tekrarladıkça içinin ferahlayıp genişlediğini duyar. Her komünist gibi su katılmamış vatanperverim (Nâzım Hikmet, 2002:525)." der. Başkasının sırtından geçinenlerin değil, çalışan insanların vatanperverliği bu. Ne kendi milletimden aşağı ne de üstün görürüm başka milletleri. Kozmopolit de değilim. Sovyetler Birliği bahsine gelince: 100, 150 yıl önce doğmuş olsaydım, saygı ve hayranlık duyacaktım büyük Fransız inkılâbına. O

zaman da Fransalı keferenin fitnessine alet oldu derlerdi bana. O devirde yaşamadım ama hâlâ heyecanla söylerim Marseyyezi. Afrika'da, Asya'da bir sömürge çocuğu olsan emperyalizmin turnağından koparıyoruz diye istiklâlimizi, Türkleri hayranlıkla seversin. Sovyetler Birliği, milletlerin milletlere, insanın insana kulluğu yok edilmiş, bunun için elbette saygı ve sevgi duyacağım sosyalizmin bu ilk yapısını kuranlara. Yüreğimizde Marseyyez, ve bizim İstiklâl Marşımız ve Enternasyonal marşı... İftira ve yalan bahsine gelince polis, karakol, hapisane yetmez yalan da lâzım düşmana, gazete, radyo, sinema, kitap, mahalle kahvesi seferber. Bulamayı Ayşe'ye, zeytiyağını Süleyman'a yollarız. Remzi Bey'in 50 lirasını Fuat'a. Pekmez kendisine kalır, halbuki hiç sevmez mübareği. Halil, Nâzım Hikmet'in kendi olmalıdır.

Süleyman, Fuat'a içtimaî menşein karışık diye takılır. Onun babasını anlatmasından sonra annesini sorar. Üniversiteliye içerler, sesini yükseltir. Jandarma Haydar'a toprak ve çift ile ilgili sorular sorar. Üniversiteliyi sevmez, ona "pis zampara" der. Kartallı Kâzım'ın köylüsüdür. Ankara'da bozkırın yenildiğini görür. Nuri Cemil'in vatan sevgisinden söz etmesine kızan Fuat'a bir yandan vatani satıp bir yandan böyle bahsettiler der. Ona göre, bu hergelelerde vatan sevgisi, sandalye, depo, fabrika çiftlik vb.dir.

Kelepçesiz Melahat, bilekleri ince, kansız, hürriyetiyle mağrur, ellerini kullanabildiği için keyiflidir, elma yemektedir. Esmerdir, boynu uzun ve nazlıdır. Kocası da mahkûm, tütünde çalışmış, üç yaşındaki çocuğunu annesinin yanına bırakır.

Kerim; Adapazarlı, 335'te Eskişehir'e teyzelerine, dayısına gider, mektebe de gidecektir. Eskişehir düşman elindedir. Dünyaya meraklı bir çocuk. Dayısı şimendiferi sürmeye gittiğinde teyzeleri Kerim'e ekmek vermez. Kerim Hintli askerlerle dost olur. Avuçlarının dışı esmer, içi ak bu askerler tel örgülerden Kerim'e bisküvit kutuları atarlar. Kocaman ambar vardır, Kerim

içinde oynar. Ambarda katırların yemesi için nohut çuvalı, bakla, kuru üzüm, cephane sandıkları vardır. Dayısının söylemesi üzerine Kerim ambardan silah çalar, dayısı onları zeybeklere gönderir. Zeybekleri daha çok sevdiğinden Hindistanlı dostlarını aldatır. Sonra amcalar gider, Kerim onları istasyona kadar uğurlar. Ertesi gün Zeybekler Eskişehir'e gelince dayısı Kerim'i onlara verir. Artık Kerim'in ömrü kahraman bir türküdür. Onu Eskişehir'den alıp Kocaeli grubu paşasına götürürler. Onu, haber getirip götürmede kullanırlar. Çeteler onu, namı bir kaptan gibi sayarlar. Bu oyun 1337'ye kadar sürer. İpsiz Recep'in yanından dönerken Kerim, atı ürkererek son sürat gider ve sonunda kapaklanır. Kalkıp topallayan atla gelir, Geyve'de indirirler ve önce Adapazarı sonra Konya'ya uzanan çizgide tedavi için dolaşır Kerim. Çıkıkçı Hasan Kerim'i bayıltıncaya kadar ovar, kırılmış gövdesini zifte koyar. Yirmi gün sonra Kerim'i kambur çıkarırlar ziftin içinden. Kerim'in istiklâl madalyası olabilirdi, yok. Kerim'in kamburu olmayabilirdi, var. Kerim senelerdir telgraf memurudur, 1941 senesinde, altı ay önce 180 lirayı zimmetine geçirmiştir. Senelerdir insanlardan hiçbir şey istemeden onlara her şeyi vermek macerasına alışmıştır.

Nigar, altı aylık bebeği ile kocasının köyünden hovardasıyla kaçar. Çocuğu taşıyamaz ve kuyuya bırakır. **Mustafa**, Nigâr'ın hovardası. İki de hapsanededir. **Hamza**, çiftliğinde çalıştığı Nuri Bey'in vur demesiyle Dürzadelerin çobanını vurmuştur. Nuri Bey, ceza giydirtmem demiş, hapiste bakarım demiş ama sözünü tutmamıştır. Hapishanede **Şakir Ağa**, **Musa**, **Kerim**, **Esrarkeş Aptül**, **Peder** kumar oynayanlardandır. Bunlardan adı unutulup Peder denilen kişi, yanında çalıştığı adamın kızını sevmiş kızı başkasına verdikleri için onu kaçırmış, kaçıırken bıçaklamış, kız sonradan ölmüş, bu sırada birkaç kişiyi de öldürmüş, 24 sene ceza verilmiştir. Aynı kişi çocukluğunda yaşadığı bir olayı şöyle anlatır: 10 yaşında iken bizim köye Yunan geldi, dayımın oğlunu

dipçiklediler, dayım da onlardan bir askeri dipçikledi, bizim eve doluştular, annem beni bırakıp kaçamadı, ırzına taarruz için odaya koymak istediler, girmedeği takdirde süngüyü dah ettiler (Nâzım Hikmet, 2002: III/281).

Aynacı Asrî Yusuf, saçları dalgalı, kumral, gözleri süzme bal aydınlığında, burun kartal gagası gibi, kırpık, cesur bir bıyık, mapusanenin en şık adamıdır. Sarı iskarpinleri boyasız görülmez. 27’li ve Ilgazlıdır. Babası önceleri terzi iken şimdi rençber. Anası Şehriban kadın. Kadir Usta Balkan Harbi’nde öldü. Yusuf’u zaptiye tekavüdü olan ve üç lira aylık alan dedesi büyüttü. Bir inek, bir ev, bir öküz, 15 dönüm tarla. Yedi yaşında terzi çırağı oldu ve mektebe girdi. Terziliği bellemedi, orta okulun son sınıfına kadar okudu. Katircılarla İnebolu, Kastamonu, Çankırı, Ankara’ya gitti. İstanbul’da askerlik yaptı. Tezkere alıp Ilgaz’a gelince çok içti, “hep yek” yüzünden en yakın arkadaşından oldu. 15 sene verdiler. Kendi seçti “Asrî” soyadını. İşini seviyordu. Çopur İhsan, Bakkal Sefer, İlyas Kaptan, Asrî’ye çay içmeye gelirler.

İlyas Kaptan, ne kaptan, ne kalpazandır, dolandırıcıdır sadece. Bilgiç. Para var Allah var, para yok Allah yok. Ağır siyaseti, şark siyasetini kullandığını söyler. Kurnaz, utangaç, hapishanelerde aç kaldı, dehşetli müsrif ve cömert, ceketini ve şapkasını sattı.

Bakkal Sefer, 31 Mart’ta askerdir ve olayları yakından bilir, anlatır, Sabah gazetesinden okurlar. **Kerim**, Cevat Bey’in fabrikasında 3 yıldır işçidir. Demiri hamur gibi işlemeyi, çeliğe su verip menevişlemeyi artık biliyor. Bir tel kafes, bir sarı kanarya ister. Demircidir. 13 yaşında bir işçi, 20. yüzyılın en umutlu adamı, evi kerpiç ve tahtadır. Babası Lütfullah eskiden nalbanttı, şimdi sarhoş ve işsiz, Kerim’in gündeliği besler evi. Bir dokuma tezgâhları vardır, annesi ile kız kardeşi astar dokurlar. Lütfullah usta kadınların işini zorla alıp satarak kerhanede tuttuğu dostuna

yedirir. Haftalarca uğramaz eve. Kerim eve gelince babasının sarhoş olarak annesine, kız kardeşine yaptıklarını görür, babasıyla tartışırlar. Sonra anasını teselli ederken kucağında uyur. Baş parmağını pres ezer. Kerim'e Halil hapisanede aritmetik dersi verir. Halil'e Ruslardan para alıyor, vatan haini denmesine inanmaz, ama bunun sebebini merak eder.

Eskici Raif Ağa, babasına ve kendisine zulüm ettiklerini söyler, sağır, şaşı ve dişsiz. "Emlâk-ı metruke"den dükkân almıştır. Manifaturacı İsmail zulüm etmiştir. Ailesinin kardeşlerinin kendisine zulüm ettiklerini söyler. Karısı yemeğine ilâç katmış, kalkamaz, gidemez, konuşamaz, çarşıya çıkamaz olur. Kardeşinin karısı ona bu hakareti yapmış, karakol kumandanı onlarla birlik olmuştur. Bana bir muska yazdı, der.

Köylü Ressam Ali, yüzü fildişinden oyulmuş gibi, durmadan kırmızı, kalın dudaklarını yalar, senfoniye dinler. Halil'e: "Sovyetler kazansın istiyorsun değil mi, hocam?" diye sorar. Halil: "Evet." dedikten sonra: "Ya sen?" der. "Ben de Sovyetlerin" cevabını verir. Halil "neden" diye sorar. "Sen öyle istiyorsun." diye cevabını verir.

Ali, bir kız meselesinden dolayı ağanın oğlunu vurmuştur. Yüzü kağıt gibi beyaz, gözleri buzağının altın gözleriydi ve dudakları kalın kırmızı, üç sınıflık köy okulundan diplomalı idi, üç ay önce yağlıboya resme başlamıştır. Bir gün Halil'i resim yaparken görür, iki gün izler, Halil'den boya ister, tahta üzerine kendi resmini yapar, eser inanılmaz bir şeydir. İstanbul'dan resme dair kitap getirtirler. Kitabı bir gecede hiçbir şey anlamadan okur. Ertesi gün Halil'e akademik çalışmanın ne olduğunu sorar. Halil, çıplak insan resmi yapmak olduğunu söyler ve mutlaka yapması gerektiğini ekler. Üç gün sonra Bethoven Hasan zatürreden revire yatırılır. Çünkü Ali onu, çırılçıplak oturtur koğuştta.

Bethoven Hasan, başını avuçlarına almış, kıvrıkcık, siyah uzun saçlarına parmaklarını sokmuş Moskova radyosundan

senfoniye dinler. Sonra Halil'e sorar: "Bu ne güzel şey Beethoven mi?" Ressam Ali'nin sözleri üzerine "Alaman'ı geç sana model dayanmıyor." der. İstanbullu ve müretteptir. Hapse 7 yıl önce 16 yaşında girmiştir. Bu sırada üç merakı vardır: Sinema, spor ve alafranga müzik. Hapsine sebep ilk iki merakıdır. Bilmem neredeki olimpiyatı gidip yerinde görmek istedi, parası yoktu, bilmem hangi filmdeki ganster gibi yaparım dedi, yapamadı, yakalandı ve tam 16 yaşında yedibuçuk sene yedi. Sporun vücudu geliştirebileceğini sanmadılar, nüfus tezkeresine inanmadılar. Beethoven lakabını üçüncü merakına borçludur. Nota bilmiyor ve hiçbir saz çalmıyordu, ama senfoniler yapıyordu. Fikirlerini bir mürettep özeniyle alt alta bir kâğıda yazıp seslendirirdi. Yüreğim bir senfoni cenneti ağızım orkestram. Koğuşta kaç kere köylü mahkûmlara konser verdi. Alay etmediler, kimseye kötülüğü yoktu ve yumruğu kuvvetliydi. Hocam bir senfoni yapacağım: Sizin anlattıklarınız, Ali'nin karşılığı ve benim düşündüklerim. İsmi de Onlar Yenilmeyecek. Mırıldanmaya başlar, sonra susar, bir hırsız, bir ganster olduğu için senfoni yapmaya hakkının olmadığını söyler. Halil: "Hayır, Hasan, sen mürettep ve değerli bir bestekârsın." karşılığını verir (Nâzım Hikmet, 2002: IV/444-445).

Mahkumların da ortak özellikleri çok azdır. Halil tanınmış bir yazardır, Fuat kitap okuduğu için tutuklanmıştır. Kerim'in macerası en dikkate değeridir. İstiklâl Savaşı yıllarında çocuk olmasına rağmen büyük hizmetlerde bulunmuştur. Fakat sonu, suistimalden dolayı hapistedir.

4. Asker

Ahmet Onbaşı, Balkan Harbi, Seferberlik ve Yunan Harbi'nde bulunmuştur. Askerdir. Borçludur. Borçlu olduğu halı-heybe sahibinin elini öper. **Jandarmalar**, mahkûmları götürürler. Jandarma Hasan, Ahmet Onbaşı ile tokalaşır. Jandarma Haydar, yerden boş paketi alıp cebine sokar. Haydar, Kelepçeli Halil ile

konuşur. Haydar'ın köyünde elli hane vardır, iki hanenin öküzü bir çiftten fazladır, 15 hanenin tek öküzü vardır, beş altı hanenin hiç öküzü yoktur. Haydar'ın bir çift öküzü vardır. Köyde topraksız olan da vardır.

Kartallı Kâzım/Kâzım Ağa/İstanbul Kâzım Efendi, sarı kurt gözleri vardır. Şakir'i gözetler. "Memetçik, Memet" diye düşünür. Seferberlik yılları. Memet'in yüzü sevkiyatta gözüktür. Sene 333, gece gündüz cephelere sevkiyat, trenler ocağında çam ağacı yakar. Trenler Memetçik dolusu gidiyor, vagonların kapısı kilitlemiş, Kartallı Kâzım soyunup güne karşı bitlenir. Gidenler aç susuz dönenler sakat, Memet bir deri bir kemik, ayağında yarım çarık yüzükoyun yatmış sayıklar. Beygir fişkısından arpa ayıklar, arpayı derede yıkayacak, güneşte kurutup yiyecektir. Kör demiryoluna çekilmiş vagonda yüzleri kırmızı, kışları şişman altı Alman oturmuş makarna yer. Belki o kadar şişman değiller ama Kartallı öyle görüyor. Alman doyunca makarnayı köpeğine verir. Alman'ın köpeği bile makarna yer. Kâzım öyle görüyor. Memet köpeğe doğru dört el üzerinde yürüyerek, taşıyacaklarmış gibi başını saklayarak gidip itin önündeki makarnayı kapıp kaçar. Almanlar onu alkışlar. Seferberlikte, Selimiye kışlası sevkiyat merkezidir. Kışla tebdil-i havadan dönenlerle doludur. Yarası iyileşmiştir ama yüreğindeki yara derindir. 334'te seferberlik sona erer. Kışlanın avlusu toprağın yüzü bitler kaynar. Selimiye kışlasında Memet'in eti bitle örtülüdür. Bunları Kâzım düşünür. Sakaryalı Şakir yaklaşır, uzaklaşır, Kâzım geçmiş günlerin gözüken şekilleri arasından vagonda konuşulan sözleri duyar, kâh burda kâh yılların arkasında yaşar. Memet yalınayak, omuzunda çifte, elinde nacak var. 335'te Memet Kuvayi Millîye'de çetedir. Ağzında dişleri yoktur. Ali Kemal'in öldürülüşünü anlatır. Geçmiş, Kuvayi Millîye yıllarını hatırlar. Gebze'de İngiliz yüzbaşısının tercümanı vurulacaktır. Kâzım pusudadır. Casusluk yapan Mansur'u vurur (Nâzım Hikmet, 2002: II/203-

205). Pir aşkına dövülmüş, birkaç kere yaralanmış, ama kavga bittiğinde ne çiftlik, ne apartman almıştır. Önce bahçivandık, yine bahçivanız der (Nâzım Hikmet, 2002: II/205-206). Mahkûm Süleyman'ın köylüsüdür. Mahkûm Halil'in peşindedir. “Bizim şairden ne haber” diye sorar Süleyman'a. Kâzım şair olduğu için önce Celâl'i kaçırmak ister.

Seyfi Çavuş, karakol çavuşu, kendisinden evvelki çavuş alıştırmış, Emine adlı üç çocuklu bir kadın karakola gelir. Askerlerle birlikte olur. Yine çağırılmışlardır. Bu sefer yanında nahiye müdürü **Ferit Bey** vardır. **Pilot Yusuf**, giden taksinin içinde, tıknaz, küstah ve sarışın, sol kaşının üstündeki yara uçaktan, 2000 metreden atladığı için olmuştur. Yüzbaşı Rıfat işten anlamamasına rağmen verdiği emirler Yusuf'u kızdırmış ve atlamıştır. Paraşüt geç açılmıştır. O, üniformayı sever, savaşı da ister. **Telsizci Vedat Çavuş**, giden taksinin içinde, harbe taraftar değildir. Harp biter bitmez askerlikten çıkıp elektirikçi dükkânı açacaktır. Vedat'ın babası memur, ticaret yapmış, bağları da var, Vedat'ı sırf haylaz olduğu için gedikli okuluna atmışlardır. **Makinist Rahmi**, giden taksinin içinde, yaşı 18, sivri, esmer suratı fareye benzer, hava gedikli okuluna girmeden bir bakkal dükkânında çırağıdır, ondan çok dayak yemiştir. İlkokulu aç karnına ve aktardan çalınan kalemlerle bitirmiştir, babası ölünce kendi eliyle anasına zampara getirmiştir, bir mahkum Rahmi'yi dayısı olan şube reisine yollar, böylece okula girer.

5. Matbaacı

Baskıcı Ömer, sakalı avuçlarında, çıplak ayakları betonun üzerinde, sabahtan beri iki buklüm oturuyor. Babası müftü imiş, evde kuka tespihler, kılaptan seccadeler, Hattat Osman'ın el yazma müzehhep mushafları var ama konsilit, demiryolu tahvili yoktu. Hastalıklı bir çocuktü. Arapça, Farsça öğrenemedi. Ahmediye kitabındaki cennet kapılarına bakıp nakışlar çizmeye başladı.

Meşrutiyet'te yirmi yaşındadır. Hattat Osman'ın mushaflarını Parizyana'da yedi. Balkan Harbi'nde gönüllü asker oldu, seferberlikte esir düştü, dönünce Kalpakçılar başında baskıcılığa başladı. Cennet kapılarındaki nakışları patiskalara işledi. Şarap dolu kırmızı testi ve gulamperesti ile bahtiyar yaşar. İtalya'dan kâğıt modeller gelince baskıcı dükkânları bir daha açılmamak üzere kapanır.

6. Kaçakçı

Recep, Ömer'in önünde volta vurur. Kolları ince, uzun, elleri görünmez bıçakları atıp tutar gibi. Yeryüzündeki bütün çıtırları kesmeli der. Hitler amca tez gel diye seslenir. Recep kaçakçıdır. **Moiz**, eroin getirecek biri olarak kaydedilir sadece.

7. Fahişe

Aysel, yaşı belli değil, belki 13, belki 20 yaşındadır, esmer ve kurudur. **Necla**, 15 yaşında var yok, burnu kıpkırmızı, yüzü değirmi, memeleri insanı şaşırtacak kadar büyüktür. Belsoğukluğu var, geçen sene İzmit'te aldı. Her tarafı akıyor.

8. Kadın Pazarlayıcısı

Vedat, 18 yaşında, top ense, altı oklu beyaz kırıvatı vardır ve yüzü sivilcelidir. "Bursa hamamları hiçbir yere benzemez, hele 'Ferahfeza', Bahçe içinde bir otel, müşteriler temiz, vizite üç papel. Biri patrona kalıyor, geçen sene bir Ermeni kızı götürdüm. Ermeni milleti kurnazdır bizim millete benzemez. Dünyalığı düzeltti. Drahoması tamam. Malum ya gavur âdeti. Şimdi nişanlıdır." diye konuşur.

9. Din Adamı

Müftü Efendi, bembeyaz şişman bir adam, Meşrutiyet'ten evvel vefat etmiştir.

10. Memur/Bürokrat

Taharri Memuru, gözleri, burnu ufacak, kulakları büyüktür. Kamburu çıkmıştır. Elbisesi lacivert, iskarpinleri sarıdır. Fötrü simsiyah ve ütüsüzdür. Elleri herhalde cıvık cıvıktır. Arka cebinde bir şey vardır. Ceketini biraz yukarı kabarıktır.

Dr. Faik, hâdiseleri, kişileri o anlatır. Polis müdürüyeti doktorudur. Bunları meraktan, dedikodu sevmekten öğrenmiştir. Bir bozkır hastahanesine başhekim tayin edilmiştir. Memleket Hastanesi başhekim ve operatörü. Halil ile konuşur: “Hastanenin merdivenleri geniş ve rahat, hastahane hükûmet kapısıdır bizim köylüye göre, hükûmet kapısında duvar diplerine çömelirler, burda taş merdivenlere otururlar hiç olmazsa” der. Dümelli’nin karısının bağırsakları düğümlemiş, onu ameliyat için kocasından imza alacak. Ben bu büyük yapıda efendiyim, bana düşman sanki. Sarı bir hap verecek iken ameliyat edeceğim dediğim için kadının kocası düşman. Karısı bir toprak parçası hâlinde bir avuç. Hastalıktan değil. İki bebesi var, hâlâ su ısıtıyor. 1321 doğumlu. “Bir yaşında bin yaşında olabilir yaşamamış ki. Meselâ deniz hakkında fikri yoktur, imambayıldının adını duymamıştır (Nâzım Hikmet, 2002: III/353). Son senelerde ölümü düşünür. 39 yaşındadır. Doktor, hastabakıcı İsmet Hanım ile sevişir. Hastabakıcı öldüğünü haber verir. Zehirlemiştir kendini.

Müddeiumum muavini Fehim, yakışıklı, genç, biraz peltek, babası 150’liklerden, Paris’te öldü. Fehim’in karısı Kürt derebeyi soyunun kızı. Karı koca üç senedir bir apartman, bir konak ve 65 bin lira yerler. Hâlâ evlerinde bir Fransız “dam do kompani” vardır. Fehim’in bir ford arabası, 3000 lira kumar borcu vardır. Bir gece Akıntıburnu’nda, gazinoda rezalet çıkarmış ve Dolmabahçe sarayında tokatlanmıştır. Önce ürker, kızar, afallar; fakat saraydakinin ayakları dibinde, yüzü koyun yere kapanıp hıçkırır hıçkırır ağlar. Halbuki o gün sabah mahkeme salonunda sırmalı, siyah cüppesinin içinde levent yükselerek bir insanın ölümünü ister.

Kemal Bey (Toprak Ofis Şefi), delikanlı, bu ilk görevi, köylülerin yüzdeleri ofise sattıktan sonra kalanı ağalara satması onların da ofise devretmesi, onu, çileden çıkarır. Ağalar komisyon alır köylüden. Köylüye bunu sorar Kemal Bey, köylü, sizin kantar eksik çekiyor der. Buna çok sinirlenir Kemal Umum Müdürlüğe yazacağını söyler. Üstelik ağalara eşşeoğlu der. Bu köylüyü şaşırır. Köylünün sömürülmesine sinirlenir (Nâzım Hikmet, 2002: 411). Onu baştan çıkarmak için kadınların istedikleri ile beraber olabildikleri köye götürür Kemal'i Ali Çavış. İddiaya tutuşurlar. D... şehrine giderler. Ceviz karyolalı bir odada, iki çocuklu bir esmer güzeliyle beraber olur. Kadın ut çalar. Beş altı yaşlarındaki çocuklar birbirine benzemez. Kadının kocası ile de tanışır. Yine de Ali Çavış çeker masrafı. Bir hafta sonra Giritli şirketi ofise 40 kuruştan pirinç teklif eder. Ali Çavış araya girer, faydasız, Kemal kabul etmez. Koyunzade kendi çürümüş pirincini 35'ten satmak ister. Kemal Bey almaz. Banka müdürü tavassut eder, olmaz. Koyunzade pirinç çuvallarını ofisin anbarının önüne yıktırır. Kemal Bey, aldırmaz. Öğleye doğru vilayetten telefon ederler, parti müfettişi derhal sizi görmek istiyor diye, Kemal Bey, işim var akşam üstü uğrarım der. Yarım saat sonra alayın iâşe subayı ofise gelir. Kemal Beyin hemşehrisidir. Zorla müfettişe götürür. Müfettiş zorlar, Şerif Bey'in pirincini almasını ister. Giritlininkini almasına hamaset karıştırır. Bütün tehdit ve baskıya karşı çıkar Kemal ve almayacağını söyler. Geceyi zor geçirir. Sabah masasında görevden alınma haberini bekler. Sonunda köylüler ofisi basar. Buğday isterler. Polisi döverler. Validen yardım ister. Orada da toplanmıştır halk. Vali ofise gelir. Sonunda Kemal buğdayı verir. Koyunzadenin pirincini alır 40 kuruştan. İlk rüşvetini alır ve D.. şehrine gider, esmer güzeli özlemiştir.

Kâmil Efendi (Gümrük muhafaza memuru), Priştinelidir, Yugoslavya'da jandarma çavuşluğu, hassa neferliği yapmıştır. İnce, uzun boynu vardır, sesi boru gibidir, hafif tertip sağırdır.

11. İşçi/Çalışan

Makinist Alaattin, yolcular, makinalar değişir, o değişmez. Kömürcü İsmail'in sorusuna harbin sonunun iyi olacağını, yemekli vagona rakı içeceklerini söyler ve "biz kazanacağız" der. Kömürü biz atacağız, makinayı biz süreceğiz. Rayların yeryüzünü dolanacağını, tayyarenin adam öldürmek için değil, gökyüzünde safa sürmek için kullanılması gerektiğini belirtir.

Kömürcü İsmail, harbin sonu ne olacak, kim kazanacak, raylar bütün dünya yüzünü dolanır mı diye sorar, dolanır cevabını, harp olmasa, hudutlarda sorgu sual sorulmasa der. İsmail'e annesi, karıncayı bile incitme demiştir.

Selim, ölmüş biri, Hikmet Alpersoy'un masasında. Onun konserve fabrikasında 25 kuruş gündelikle 14 saat çalışırken dayanamaz, 50 kuruş ve 10 saat der. Diğer işçiler de aynı fikirdedir. Fikir tehlikeli bulunur, polise ihbar edilir, tevfiyat yapılır, dört kadın altı erkek müdüriyete götürülür ve Selim'e, komünist denir. Halbuki o komünizmin ne olduğunu düşünmez bile. Selim'i polisler yere yatırır, kalktığı zaman döşemelere basamaz, tekrar yatırılır, kalktığı zaman göremez. Kollarına girip karanlık bir odaya götürülür. Saçlarından çiviye bağlanır, parmaklarının ucu yere dokunmaktadır. Tekrar götürülür, yere yatırılır, kalkınca pencere görür uzaktan ve atlar.

Aşçıbaşı Mahmut Aşer, güler yüzlü, şişman. İstiklâl Savaşı'na katılmış, İnönü muharebesinde bulunmuştur.

Garson Mustafa, cebinden sarı yapraklı bir defter çıkarır. Ustası sorar, Mustafa bir destan olduğunu söyler, bir mapusun yazdığı destan. Köroğlu Destanı gibi bir şey. Bu Kuvâ-yı Millîye destanıdır. Mustafa okur. Hikmet Alpersoy, madensuyu ister, Kavaklıdere şaraplarının sahte olduğunu da söyler. Mustafa tavra üzülür, üstelik hapishanedekini ziyaret ettiğinden beri garsonluk uşaklık gibi görünür gözüne.

12. Öğrenci

Üniversiteli genç, Melahat'a bakar, kapının camından bakar, trenin koridorunda dolaşır. Kasketinde bozkurt vardır. Nuri Öztürk, uygunsuz çocukların böyle kasket giydiklerini söylemesi üzerine, o tarakta bezinin olmadığını, mamafih denediğini, insan her zevki tatmalı, yaşamak zevk almak demektir diye düşünür. Bununla beraber insanın parası olmalı. Aşk, meşk, hayat mayat her işin başı paradır. Tatar yüzlü adamın anlattığı savaş ve yaralanma hikâyesine şaşkın bir keder, öfkeli bir merhamet duyar. Çabuk affetmelerine şaşar. Memleketimizde bir çeşit insan yaşar ki onların ömürlerinin anlatılmaya değer, unutulmayan hatırası muharebelerdir. Siperde ölümü bekleme cesaretine şaşar. Zamanında Anadolu'ya geçmediği için Kuvayi Millîye hikâyelerine asabı bozulur (Nâzım Hikmet, 2002: II/206).

Perihan, Bayan Emine ile Hüsnü Çavuş'un kızı. 14 yaşında, saçları kesik, çorapları kısa, esmer bacakları ince, uzun, iskarpinleri rugan, akıllı, gelecek sene ortayı bitirecek. Fransızca okur, ev işlerini, yemek yapmayı, nakışı bilir, annesinden korkar. II. Dünya Savaşı'na girme meselesi konuşulurken vatani düşman çığnerse diye düşünür.

13. Sanatkâr/Yazar/Mütercim/Ressam/Artist

Meşhur Bestekâr Mehmet Ali, Memleket opereti, sekiz artist ile ilgili şair bir şey söylemez, sadece zikreder. **Hasan Şevket**, mütercim. Bir yudum beyaz peynirle rakı içmektedir, aynı dilim peynirle yedinci kadehi içer (Nâzım Hikmet, 2002: 126). Anatole France'dan Le Crime de Sylvestre Bonnard'ı tercüme etmek ister. Eserin parmak kadar kahramanını düşünür. Bu kahramanı insan ile konuşan vicdanı olarak görür. Onunla konuşur ve kendisine "Sen mahvolmuş bir insansın." der. Geçmişteki yanmış zeytin yağı, sidik kokusu ve Beyaz Rus, Ermeni pansiyonlarını düşünür. Hasan Şevket, kalem işçisidir.

Para kazanamamıştır. Kendisinden çok kazanan meslektaşlarını kıskanır. Hepsinin bir günde ölmesini ister. Böbreğinin biri çürümüştür. Bir kesere kulp olamamıştır. Satılmış değildir. Satılamaz da. Ajanlığa razı olmaz. Komünist şairlerden biri ona küçük burjuva anarşisti demiştir. Kendi kendine konuşur, parayı müstekreh görür, ama iktidar başkadır, kumanda etmek caziptir. Üstelik artık Hitler'in kazanacağı belli olmuştur, Hitler taraftarı, faşist olmakla bazı insanlarla hesabı da görülecektir. Üstelik kanaat değişebilir. Kendine, Nuri Cemil'den beter olduğunu söyler. Dişleri çürüktür (Nâzım Hikmet, 2002: 113-115). Dostunun "bir maneviyat var, ben Allah diyorum" (Nâzım Hikmet, 2002: 129) demesi ve İznikli derebeylerini anlatması üzerine "Ben ne Allah, ne maneviyat, ne tabiat diyorum, hiçbir şey demiyorum, tabaktaki şu bir dilim ekmeği bile yiyemiyorum, param ikinci dilime çıkışmıyor, babam ne zalim ne derebeyiydi, Avrupa'nın yıkılması da umurunda değildir, bir an evvel biz de beraber yıkılalım. "Söyleyecek ne kadar güzel sözlerim vardı insanlara, bana hiçbirini söyletmediler" der ve bir tek dilim peynirini masasına oturana ikram eder (Nâzım Hikmet, 2002: 130).

Ressam Mahmut, tembel ve sarhoş, bir portreye beş bin lira almıştır. **Nuri Cemil**, topal. Çocukluğu babasız, fakir, hastalıklı geçer. Çocukluğunda kendinden olmayan her şeyi kıskanır, bütün ömrünce fakirden nefret etmiş, zengine saygı duymuştur, korkaktır. Bazen de öfkelidir. En müthiş çocukluk hatırası, Kapalıçarşı'dan aldıkları elbisenin boyasının akması ve Göztepe'deki büyük konağın torununun kabzası altın işlemeli minicik kılıcı ve yaver üniforması ile merdivenlerden inip kendisini ağlatmasıdır. 15 yıl uğraşır kediye, kirpiye, tavuskuşuna ve başlarda önde dolaşan çakal sürüsüne benzeyen insanlarla. Yalnız kendini haklı görür, yalnız kendini cesur, yalnız kendini bahtsız sayar. Çevresindekiler de böyledir. Kafasının gücünü

satarak geçinir. Birbirlerinin yüreğini, etini, haysiyetini yerler. O kendine benzeyen insanlarla boğuşmuştur 15 yıl. Tramvayda kadınlara, özellikle erkekli kadınlara sataşır. Kendini insanların üstünde görür. O yapayalnızdır, insanlara hâkim ve insanlardan uzaktır. Kibirli, zalim, kötümser. Hiçbir kitabı sonuna kadar okumamıştır ama hiçbir kitap için okumadım dememiştir. 1935'e kadar ferdiyetçi, liberal, demokrattır. Demokrat değil diye hükûmete de muhaliftir. Suadiye'de yazlık ev tutmuştur. Kokain kullandığı belirtilir. Kazancı 500'den aşağı değildir. Üstelik Alman sefaretinden de alır, yani Hitler'in, Faşizm'in propagandasını yapar. Mebus Tahsin'i kıskanır. Yazardır. Her Alman zaferinde kalbi çarpar. Trende birinci mevkide seyahat eder. "Aşırı demokrat" olduğu için Turancı gençlerden az daha dayak yiyeceği söylenir. Halbuki karnını doyurmak istemektedir. Demokratlığı eski bir şapka gibi bırakır. Gazete, patron Rıfat Bey'in oğullarının emrine girer. Artık İş Bankası'nda hesabı vardır, evlidir, daha az sarhoştur, ama daha çok meşhurdur. Demokrasinin en âlim düşmanıdır. Birinci şubede hakkında tahkikat yapılmaktadır. Orada Marksizm'e her Allahın günü 30 yıl ceza giydireceklerdir. Totaliter cepheye girmediğinden hükûmete karşıdır.

14. Açık göz/Varlıklı/Hesapçı

Nuri Öztürk, kısa boylu, göbeklidir. Kompartımanın aylarla dolu olduğunu söyler. Ona göre kompartıman pislik, ter ve koku içindedir. Alnı dar ve uzun, yanakları şişman ve geniş, kafası kocaman bir armut oturmuş gibi omuzlarına oturmuştur. Gözleri çakır ve şaşırıdır. Ona göre her işin başı sağlıktır, sıhate iyi bakılmalıdır. Üç çocuğu vardır ve yumurta içerler. İstanbul... Bakımevi kaleminde muhasebecidir. Bareme dahildir. Salacak'ta gişe memurluğunda bulunmuş, esnaflık, tüccarlık yapmıştır. Kurukahvecilikten başka her işte çalışmıştır. Bir onda hevesi

kalmıştır. Şoförlük yapar, araba kendisininindir. Siyah mantolu bir kadın gider yolda, gözü sürahi gibi bacaklarına ilişir. Kadının hizasına gelince arabayı durdurur ve onu şehrin dışına çıkarır ve ilişkiye girer. Kadın konuşmaz hatta ona tecavüz ederken bile sesini çıkarmaz. Kadınlı hiç konuşmadığı hâlde paşa karısı olduğunu söyler. Kadıköy'ün Paris mahallesini kesip almış, hayat sürmüş birisidir.

Basri Şener, rüştiyeye kadar okur, Rumeli'ye geldiğinde, Sultan Reşat'ı görmüştür. Balkan Harbi'nde Edremit'e göçerler, babası ölür, annesi boynundaki altınlarla deve alır, 19 yaşına kadar develerle zeytin taşır, dağlarda eşkiyaya ekmek, katık verir, hanlarda kumar oynar, develeri satar üç ay İzmir'in kemeraltı kerhanelerine kapanır, 332'de Basri'yi askere alırlar. Siperde kendinden başka herkes ölür, silâhı ile kaçır, İstanbul'a gelir. İstanbul'da sahte tebdili hava, izin kağıdı, harp madalyası yapar ve satar. Kendisi için ihraç yazısı yazar ve İstanbul'dan ayrılır. Askerden, arkadaşı imiş gibi Hasan'dan selâm getirerek Akhisar Söğütler Köyü'nde bir gözü kör ve dul bir kadının evinde ve işinde Mütareke'ye kadar yaşar. Mütareke olunca kağıt ve öküzleri pazarda satararak İzmir'e kaçır. Kemeraltı'nda paraları bitirince İzmir'den ayrılır. İzmir işgal edilmiş ve İstiklâl Savaşı başlamıştır. O da Çerkez Ethem'e iltihak eder, kemerini beşibiyerdelerle doldurup kaçır. Bursa'da esrar tekkesi ve kumar kahvesi açır. Evlenir bir oğlu olur, boşanır. Oğlu şimdi 19 yaşındadır, Basri'nin Bursa'da iki evi, Edremit'te zeytinliği vardır. Kahvesi hâlâ işliyor ama kapanacaktır. Çünkü korkudan Basri'nin uykusu iki saate inmiştir. Oğlundan korkmaktadır.

Tahsin, mebus ve doktordur. Trenin yataklı vagon müşterisidir, yani varlıklıdır. Uzun boylu, göbekli biridir. Balkan, Seferberlik, Yunan savaşlarında semirmiştir (Nâzım Hikmet, 2002: 125). Garda onun ve Burhan için uğurlama merasimi yapılır. Yemekli vagona Burhan ile köylülerin giydirilmesi

meselesi konuşulurken birden en yakın arkadaşı, ona kendine evini açmış biri bir odada ölüm döşeğinde yatarken öbür odada karısı ile sevişmesini, kadının kendine hergele demesini hatırlar. Bebek'teki villasının çimentosunu bir kuruş ödemededen haraç olarak Mösyö Düval'dan alır.

Burhan Özedar, 1300'de Sivas'da doğmuş. Soyadından önce Kemankeşzade diye anılır. Kervancı Osman Ağa'nın oğludur. Ağa'nın Karahisar'da toprak, Sivas'da iki mağaza ve 150 katırı vardır. Burhan 1320'de rüştüyeyi bitirir. Seferberlikte katırları askere alırlar. 330'dan 34'e kadar üç kere bedel verir. Babası 70 yaşında ölür. Mütareke'de İstanbul'da Burhan'ın 25 altını vardır. Anadolu'nun cigara kâğıtları Rumların elindedir. Büyük Millet Meclisi'ne istida verir Burhan; artık cigara kâğıtları ay yıldızlıdır. Sermaye yine Rumlarındır, Burhan ortaktır. İlk parti 1337'de sevk edilir. 1340'da ilk apartman alınır. 1341'de Sivaslı Ahmet Paşa Camii tamir edilir. 1342'de 10 yataklı hastane pavyonu yaptırır. Aynı yıl ikinci apartman. Demiryolu inşaatı. 925'ten 34'e 800 kilometre. 35'te Sivaslı Ahmet Paşa'ya dair film çevirme fikri. 36'da demir soba fabrikası, aynı yıl Sivaslı Ahmet Paşa tarihinin ilk forması neşredilir, 37'de Erzurum dağlarında maden aratır. 1938'de şimendifer vagonu atölyesini kurar. 39'da oğlu inşaat mühendisi olarak Berlin'den döner. Ertesi yıl kadınlar Sivas'a gönderilir. Sivas uzak ve emin yerdir. Burhan içki içmez, harama bir kere uçkur çözmez. Kendi giderse de ev halkı baloya gitmezler. Kızı Amerikan kolejinde okumuştur. Fakat bereden başka şapka giymez. Burhan Özedar, Amerikan doları ile milyonerdir. 1931'de yazılan vasiyetnamede servetinin dördte üçü hayır işlerine idi, bu yıl yeniden yazılan vasiyetnameye göre servetinin yarısı evlad u iyaline, yarısı hayır işlerinedir. Onun bazen en yakınlarını bile şaşırtacak çıplak ve yalansız zamanları vardır. Böyle zamanlarında sol gözünü daha sık ve ağlayacakmış da bunu önlemek istiyormuş gibi kırpar. Bir sabah,

baş mühendisin odasına girip damdan düşer gibi söze başlar. Cenabı Haktan başka kimseye hesap vermek zorunda değildir. Şurama bir şey tıkanı, söylemesem beni boğacak, büyük parayı alınının teri ile kazanamazsın, kazandığım paranın temelinde alın terim yok. Başlangıçta bunu biliyordum, yükseldikçe unuttum, der (Nâzım Hikmet, 2002: 134-135). Garda uğurlama merasimi yapılır. Mebus Tahsin ve Burhan yemekli vagondadır. Burhan konuşmaktadır. Köylüye örnek elbise giydirilmeli, der. Bunun için ihale yapılmasını istemektedir. Tahsin bu elbise işine çoktan Sümerbank tarafından başladığını söyler. Burhan yanlarındaki “üç demir iki yıldız” a Sivaslı Ahmet Paşa tarihini okuyup okumadığını sorar. Paşa, ne eseri okumuştur, ne de Ahmet Paşa’yı tanır. Bunun üzerine Burhan, Ahmet Paşa’nın Kanunî devrinde yaşadığını, harp tarihlerinin çocuklara okutulan tarihler gibi olduğunu, Fatihleri, Selimleri, Süleymanları bile inkâr edecek noktaya geldiğimizi, çocukların koskoca Osmanlı İmparatorluğundan haberleri olmadığını, çocukların padişah dendi mi umacı sandıklarını, yıkacağımız kadar yıktığımızı artık durmamız gerektiğini, demokratlıkta İngilizlerden ileriye gitmeye gerek olmadığını, adamlardaki anane kuvvetine bakılmasını, inkılâbın artık bitmesi gerektiğini, mevlut okumayı unuttuğumuzu, biraz da maziye sarılıp kökleşmemiz gerektiğini, şahane heybetiyle Yavuz Sultan Selim’in çocuklarımızın rüyasına girmesi gerektiğini söyler.

Osman Necip, yemekli vagonda Tahsin’i görür ve selâmlaşırlar. Yanında Mösyö Duval ve Cazibe Hanım da vardır. Osman Necip’in kolları ve bacakları çok uzundur. O, Ziya Gökalp’in öğrencisidir. Tahsisat-ı mestureden ilk yardımı Talat Paşa’nın emriyle almıştır. Onu Mustafa Kemal yükseltmiş, İnönü elinden tutmuştur. Hepsine karşı saygılı ve kibardır fakat içinin içinden hepsiyle alay etmiştir. Buna göre Gökalp lüzumundan fazla hantaldır, Talat Paşa lüzumundan fazla kabadayı ve

cahil, Mustafa Kemal ise lüzumundan fazla hareketlidir. İnönü lüzumundan fazla inatçı ve perhiz sever. Dördü de inanmış ve dövüşmüşlerdi. Halbuki bu dünyada ciddiyetle inanılmaya değer hiçbir şey yoktur. Onun için kızmak, kıskanmak, inat etmek ve dövüşmek, kahkahalarla gülmek, hıçkırma hıçkırma ağlamak boş ve gülünç şeydir. Öte yandan, gürültüsüz, rahavetle, zahmetsiz gelen para, zahmetsiz gelip giden kadın, otomobil, kalorifer ve alay ettiğini göstermeden gülen gözler 60 senelik ömre yeter. Dünyaya bir defa geleceğiz, düşünmesek de öleceğiz. Osman Necip'in karısı onu durmadan aldatır, o da bunu bilir. Osman Necip'in her yıl eskisi gidip yenisi Avrupa'dan gelen metresleri vardır. Düval'ın şirketinden para alır.

Mösyö Düval dö Tor, Fransız, mülti milyoner, Luvar nehri üzerinde Ortaçağ yapısı bir şatosu vardır. Telgrafla Alman kolordusunun sütünü taahhüt etmiştir. 15 senedir Türkiye'ye gelir gider. Yakın ve orta şarkla iş yapan bir şirketin reisidir. Çimento, pamuk ve barutla uğraşırlar. Sakarya'dan elektrik çıkarmak, Dalaman'da merinos yetiştirmek isterler. Ankara'nın en büyük oteli onlarındır. Devlet baruta el koydu, merinos işini üzerine aldı. Bursa'da fabrikası var, pamukları Ziraat Bankası'na geçti. Çimento ve otel ellerinde, müthiş para kırarlar. (Nâzım Hikmet, 2002: 150-151) Karısı kısırdır, Katolik olduğu için onu boşayamamaktadır. **Şinasi Bey**, vefat etmiştir ama, Mösyö Düval'ın masasında farz edilir. Eski şura-yı devlet azası, eski sefirlerden. Düval, onu barut işinin idare meclisine alır, barut inhisara geçince başından def eder. **Kasım Ahmedof**, mülteci Azerî kardeşlerimizden, kurnaz, yüksek finans ve endüstri bahislerini anlayacak kadar akıllı ve biraz dolandırıcı, 22 yıl kadar önce Bolşeviklerden kaçıp Vasilyef'in şilebiyle Batum'dan ayrılır, Kaptan Karadeniz'in ortasında vefat eder. İstanbul'da Ahmedof cebinde bir senetle geminin sahibi olarak Galata rıhtımına ayak basar. İstanbul işgal altındadır. İngilizler senedi

tasdik ederler, gemi İtalyanlara satılır, para bölüşülür. Ahmedof, Amerikan petrol şirketini toprağa önceden petrol gömerek, petrol bulundu diyere dolandırır, 300 bin dolara el koyar, Amerikalı mühendisi öldürür, parayı da bölüşür (Nâzım Hikmet, 2002: 153-155). Şimdi de Ankara'ya genç ve ince bir kız götürmektedir.

15. Zengin/Varlıklı/Tefeci

Halı-Heybe Sahibi/Halim Ağa, heybesinin kırmızı, mavi, siyah nakışları vardır. Eskiden ata, katıra, yaylıya binerken şimdi şimendifere binmektedir. Kurnaz, kocaman yırtıcı bir kuş gibidir. Fötür şapka giyer. Paltosu vardır, siyah şalvarlıdır. İskarpınleri keten lâstik, çorapları beyaz yündür. Konuşulanları tüylü kulakları ile değil, ayakları ile dinler. Yün çoraplarını iki beyaz kuzuyu okşar gibi okşar. Sakalı karadır. Alman kazanacak, büyük yerden işittim, gâvur denilen Hitler, Müslümanmış, gizli din taşırmış, tevekkeli bunca devlet birlik oldu yenemedi, der. Bunu eski paşalardan bir paşadan duymuştur. Seferberlikte İngiliz gâvurunu o paşa yenmiştir. Şimdi emeklidir, ticaret ve gazetecilik yapmaktadır. Ya Alman ile birlik olmalı ya yol vermeli demistir paşa. Bana bakkaliye veren Hacı Nuri Bey, paşayı tanır, bana o söyledi der. Ona göre Alman, ne Yunan ne İngiliz bırakmış, Balkan'a inmiştir. Çok şükür Müslümanız herif bizi sayıyor, Alman ile birlik edip İngiliz'in üzerine atıldık mı bir günde Şam-i Şerife giriverdik demektir der. Zaten Almanlara karşı konulmaz, neyimizle karşı koyacağız diye ekler. İngilizin verdiği 4 çürük silâh vardır. Bir bakarsın Almanların tayyareleri tepemize binmiştir der. Kuş değil ki çifte ile vurasın, sansar değil ki tuzak kurasın diye ekler. Alman'ın kuvvetini tarif edemediğini söyler. Bir rüya görür, Seferberlik'te İngiliz'i yenen paşa ile görüşür. Ona Hitler'in gerçekten Müslüman mı olduklarını sorar. O ise Hitler'i hamamda gördüğünü ve Müslüman olduğunu söyler. Kantarcının kızı Şerife'yi yakalar ve şeker çuvallarının üstüne

yatırır. Paşa'dan şeriatın dörde kadar izin verdiğini söyleyerek müsaade almak ister. Paşa, kıza imam nikâhı kıymasını ister. Kızın babası razı değildir. Paşa karısını boşamasını söyler. Karısını öldürür, fakat kopan başın Hazreti Ali'nin başı olduğunu görmüşür. Paşaya haber verir. Paşa canın sağ olsun, tayyare bombardımanında öldü deriz der. Halim Ağa bir vagon kiralar. Şerife de vardır. Fakat uyanır.

Cazibe Hanım, fildişi kaşıklara benzer, sarı-beyaz, ince uzun ve göğüssüz. Ressam Ömer Paşa'nın kerimesi. 1310'da doğdu. Bir yaşında sultan sarayına götürüldü, 3 yaşında babası resmini yaptı, 318'de piyanoya başladı, 10 yaşında Fransızca konuşmayı öğrendi. Yemekli vagonda Mösyö Duval ile de Fransızca konuştu. 15'inden 20'sine kadar Kandilli'de mehtabı sürükledi. 331'de evlendi. Kocasını hariciyede Müfit Bey'dir. 1332 Viyana, 35'te İstanbul'a döndüler. 1336 Paris, 38'da Ankara'yı ziyaret, aynı yıl Berlin, burada 4 sene, 926'da Tokyo, burada iki sene, 1928'de Ankara'yı ziyaret, 929 Roma'ya doğru, Akdeniz, Loyd Triestino, yolda Müfit Bey, sekteden öldü. 930'un sonuna kadar hatıralar, 931'de banka memurlarından Şefik Bey'le evlendi. Kocasını kendinden küçüktür (Nâzım Hikmet, 2002: 147-148).

Hikmet Alpersoy, yakışıklı, diri, 55 yaşlarında, geniş omuzlu, yeşil gözlü, müzmin belsoğukluğu vardır. Müteahhit, fabrikatör, müthiş zampara. Seferberlik'te Harbiye nezaretindedir, kız kardeşi Alman zabitleriyle fazla ahablık ediyor diye Enver Paşa tarafından azledilir. Mütareke ve Anadolu Kurtuluş Hareketi, Hikmet'i yarım milyonluk adam yapar. Ucuz alıyor, pahalı satıyordu. Zaferden sonra Fransa ve İtalya ile iş yaptı ve nihayet Almanya'da karar kıldı. Ankara'ya kanun dairesinde silâh satıldı, çok güzel araba kullanır. Berlin'de küçük, cici bir apartmanı, Paris'te garsonyeri vardır, kendi şevrolesiyle İstanbul valilerinden birini Avrupa'da dolaştırdı. İki yıldır bu zamparayı

bir Yahudi kızı zaptetmiştir, artık gözleri ondan başka kadın görmüyor. Birkaç sene evvel bir Bulgar ile beraber bir konserve fabrikası açtı.

Aziz Bey, Çerkez, babası orman bekçisi, bir sömürge toprağı kadar ormanı vardır, İstanbul'a odun ve kömür veren ormanlar. Yaz günlerinde ormanın ortasında, Hindistan'da bir İngiliz valisi gibi dolaşır. Kış geceleri ormanda kurtlar dolaşıp ağaçlar ulurken köşkün sofrasında misafir olunca onu masanın başında altın sarısı ve kan kırmızısı görürsün. Kızarmış av etleri, şarap ikram eder. Ormanlarındaki işçilerin sayısını bilmez. Orman memurları ile jandarma komutanlarının karılarının bilekleri bilezikle doludur. Sadece nahiye müdürü kafa tutar, üç gün sonra evi basılıp bayılıncaya kadar dövülür. Bazen ormanda başları kurşunla delinmiş cesetler takılır insanın ayağına. Bunlar odun kaçakçısı köylülerdir. Hısım akrabaları koruyucubaşı ve silahşorlarıdır, Aziz Beyden çalarlar, Aziz Bey bilir ses çıkarmaz. Çünkü o da on misli, yüz misli çoğunu muhasebecisi cıgara paketi işçilerinden çalar. Balık suya, Aziz Bey ağaçlara doymaz.

Nuri Bey, çiftlik sahibi, Hamza'nın çobanı vurmasını istemiştir.

Koyunzade Şerif Bey, kır saçlı, elli, ellibeş yaşında, insanı yüzüne emrederek bakar. Koyunzadeler kökten asil, çok eskiden şehre inmiş yörük beylerindedir, 60 bin dönümdür toprakları, çeltik fabrikası var. Üç oğlu üç kızı var. Kızları birbirinden çirkin, oğulları birbirinden güzeldir. Malların mülkiyeti babanıdır. Şerif ölürse büyük oğlu geçecek yerine. Bölüşülmeden mülkiyet devam edecek. Damatlardan biri ziraat mühendisi, biri hâkim. Büyük kız evli değil. Ölen annenin yerine geçti. Uzun boylu, kemikli, esmer. İpince dudakları bir kere bile gülmemiştir. Babasının ırgatları dövdüğü gibi hizmetçileri odunla döver. Geceleri odasına kapanıp Alfret dö Müse'yi okur ağlayarak. Şerif Bey bile kendinden yaşlıymış gibi kızını sayar. Bütün aile gayet şık

giyinir. Konakta İngiliz modası takip edilir, fakat politikaca ırkçı ve Almancıdırlar. Meşrutiyet'ten beri Almanya ile iş yaparlar.

Hüseyin Yavuz, Erzurumlu Ayetullah Efendi'nin oğludur. Ayetullah Efendi 1899'da Akdeniz şehrine gelir, yerli, dul bir kadını nefesiyle ervâh-ı habisenin tasallutundan kurtarır ve evlenir. Hüseyin Yavuz onların çocuğudur. Anne ve babası ölürlere ama toprakla portakal bahçeleri çoğalır yıldan yıla. Çok zayıf, çok uzun, biraz kambur, gözleri patlak, kulakları büyük, saçları seyrek. İstanbul'da kolejde okuyan bir kızı var, güzel mi güzel, bebek mi bebek. Her yıl kızını kendi götürür, tatillerde gidip kendi getirir. Kızı ölürse kendinin de yaşamayacağını, intihar edeceğini düşünür. Bu ihtimal aklına gelince odasına kapanıp, günlerce, gecelerce içer, zaten ayyaşır. Karısı 45 yaşlarında, kısa boylu, tıknaz, başörtülü ve mantolu ve banka müdürü Feyzi Bey'in metresidir. Avrupa'ya talebe yollar cebinden ama bunu saklar, sorulsa inkâr eder. "İyilik de kötülük de gizli yapılmalı" diye düşünür. Politikaya meraklıdır ve seferberlikte İngilizlere esir düştüğünden Alman dostudur. Amerika'yı sever. Petrol kıralı, demir kıralı, kömür kıralı hepsi Amerikalı, herifler bizi bir tutsa ihya oluruz diye düşünür. Harpten önce Amerika'ya susam ihraç eder.

Mustafa Şen, kırmızı saçlı mini mini bir adam, burnu inanılmayacak kadar uzun. Elleri çilli, beyaz. Yıllarca memurluk etmiş. Rüşvet alıp vermeye vasıtalık ederek sermayesini biriktirmiş. İstanbul'da büyük bir yazıhanesi var. Rum ve Ermeni ihracatçılarla ortak. Yahudilerden ayrılmış. Gayet güzel saz çalar. Sesi tatlı ve süzme bal gibi yapışkandır. Kumarbazdır. Ağalarının akıl hocasıdır. Ofis inhisarı kuruldu kurulalı Mustafa Rodos'a, İtalyanlara kaçak buğday satıyor, oradan çimento ile kalay getiriyor. Vali biliyor ama şehre bu ürünler girsin diye göz yumar.

Ali Çavuş, zenci, zebellâ gibi, Trablusgarp'tan gelme, 65 yaşlarında, okuması yazması yoktur. Seferberlik'in sonuna

kadar korsanlık, kaçakçılık, eşkiyalık etmiş, ilk yazıhanesinin kapılarını cumhuriyette açmış, şimdi maliyeye vergi ödendiği sıralarda kâtipleri emlak arazisinin tapularını heybe ile taşırlar. Beyaz kadınlara dehşetli meraklıdır, bilhassa şişmanlarına ve kumrallarına, mavi gözlüleri sevmez, bütün mavi gözlü insanları uğursuz sayar. İlk karısı Sakızlı bir Rum kızıydı, Balkan Harbi sırasında kayboldu. Kaçtı dediler, kendisi veya Rumlar tarafından öldürülmüş olması da muhtemel, ikinci karısını Elmalı köylüklerinden kaçırdı. Bir oğlan doğurdu ve öldü. Oğlan Almanya’da hukuk tahsil etti. Şimdi ticaret yapıyor babasına ortak, üvey anasının yatağında da ortak babasına. Ali Çaviş’e oğlunun işini ima ettiler. Malûm dedi. Yabancıya muhtaç etmez analığını diye düşünür. Şapka giymez, başı açık, şalvarı yamalıydı.

Giritli Cemil Bey, uzun kıvrıkcık saçlı, sivri sakallı, gözleri yuvarlak, hemen hemen akları yok gibi, kuş gözüne benzer. Tatlı Girit şivesiyle korkunç dedikodu yapar. Bildikleri hakkında mahrem dosyalar tutar. Un ve çeltik fabrikası vardır. Giritliler şirketinin idare meclisi üyesidir.

16. Bilge-Dost

Hasan Şevket, dostu ile nerede tanıştığını ve hatta adını bile hatırlamaz. Ama o, Hasan Şevket’in masasına gelir oturur. Bu dost yaratıcıyı Allah görür, siz tabiat dersiniz der. Ona göre bir müntekim, manevî bir kuvveti vardır. Avrupa ah ve enin ile kurulmuştur ve ah ve enin ile yıkılmaktadır. Harcı göz yaşı ile kurulmuş yapıdan hayır gelmez. Zalim babanın evlâdı çeker. İznik derebeylerinin çocukları bugün perişan sürünmektedir, kiminin parasıyla beraber aklını almıştır Allah. Ali Paşa’nın çiftliğinde bir uçtan öbür uca beygirle 10 saatte gidilirmiş, Bursa’da hamamları varmış, 80 köye hükmedermiş, paşalığı da Abdülhamit’ten zorla almış derler. Küçük kızı Mütareke’de fahişe olur, Yunan

zabitleriyle Beyoğlu'na düşer. Şimdi her yanı dökülen kırk odalı konakta, kukuma kuşu gibi ve titrek bir oğlu yaşar, komşuları ekmek atmasa acından ölecektir. Bir maneviyat, bir Allah vardır.

Bay Şekip Aytuna, Dr. Faik'in konuştuğu kimse. Münevver, olayları seyreder ve üzülür. Ormanın içinde kadınla birlikte olurlar. Ferit Bey kadınla ilişki kurmaz. **Şevki Bey**, uzun, enli, yaşı altmışa yaklaşan, uyanık, uzun, sert, kıllı kaşları, yusuvarlak, pırıl pırıl gözleri vardır. Yanakları pence pence kırmızı, pehlivan gövdeli, yanındaki sıska adama ileri gitmesini, çok okuyup, çok öğrenmesini, aklına hâkim olmasını ıstıraptan kurtulmasını tavsiye eder. Birinci Büyük Millet Meclisi'nde de bulunmuş, grupların dışında muhalif kalmıştır. Topal Osman'ı şaşırtacak kadar cesurdur. Onu ikinci meclise mebus çıkarmazlar, dövüşür, İstiklâl Mahkemesi'ne düşer, hapisten çıkar, kavgasına dışarıdan devam etmek için Halep'e kaçar, bu kaçışta şantaj edası vardır. Belki de artık cesur değildir. Halep'te çoluk çocuk aç kalırlar. Koltuğunda Protestan bir Kur'an ile döner memlekete, kendi evinde kendine has şahane merhameti, insafsız adaleti, akıl almaz hasisliği ve cömertliği ile hükmeder. Şifalı otlara merak sarmıştır. Kırılarda ot ve çiçek toplar, onların sırrını Arapça el yazma bir kitaptan anlar, Fransızca bir kitaptan atlarını koyar, tekaüt maaşı, terzi kalfası oğullarının haftalığı ile geçinir. Hapishanenin karşısında oğlu ile konuşur. Oğlu Emin, Halil'e mektup yazmıştır. Böylece o, oğlunun hiç ummadığı bir yönünü keşfetmiştir. Oğluna konuşur: O duvarlara bakma, onların içinde ben de yattım, umumî menfaate nefsimi feda ettim, bunun kötülüğü evlad u iyalıma oldu, anan vaktinden evvel göçtü, kız kardeşin evde kaldı, sen terzi kalfalığına girdin, dünyayı düzeltmek istiyorsan kendi yuvanı düşün önce, hiçbir meslek, hiçbir mezhep ve onun salikleri ilâhî adaletin dışında bize yaklaşamaz, sema ve zemini idare eden kuvvet, insanların saadetini isteseydi derhal bahtiyar kılardı. Sağına soluna bir bak yalancılık, canavarlık, riya, ısrar

ve inatla sarmış insanlığı. Bunu anladığın gün Monteskiyö gibi bir düstur kurar ve “her millet lâyük olduğunun içinde çırpınır” dersin. İnsanlara irşadınz lâzım değil, Allah isteseydi onları irşad ederdi. Muvazenesi bozulmuş milletlerde, bu bozgunndan müstefit olanlara karşı koyanlar hep mağlûp olmuşlardır. Hiç kimsenin iş ve kazancıyla uğraşma.

Cevdet Bey, uzun beyaz bıyıkları var, radyo dinler, parazit yapınca antene bakar, bir leyleğin ayağı kırılmıştır. Sarar, kanatlarının yarısını keser uçmaya kalkmasın diye. Et çıkarıp hayvanın karnını doyurur. Sadece radyo dinler, onlardan başka kimsesi yoktur. 55 yaşında bir radyoman. İnsanların seslerini dinler, yaptıkları değil onu anlatışlarına meraklı, bir de şarkılarını sever. Şimdi hem şarkı söylüyorlar hem de gırtlak gırtlığa harp ediyorlar. Fransızca ve Arapçayı eskiden beri bilir, radyoman olduktan sonra kendi kendine Almanca, İngilizce, Rusça ve İtalyanca öğrendi. Berlin’i açtı Ukrayna’nın merkezi Kiyef şehri tamamen işgal edilmiştir, 665.000 esir, Lonra’ya gider bir aylık hava akınlarında ölenlerin sayısı vb. Atlantik’in derinlerinde bir Alman, bir İngiliz cesedi. Cevdet Bey’in karısı Leyla Hanım 5 yıl önce ölmüştür. Giritli Cemil, Mustafa Şen ve Koyunzade “Cevdet Bey Moskova’ya girdiler mi diye neşeli bir şekilde gelirler. Klüpten dönüyorlar, çakırkeyftirler, hayatlarından dehşetli memnundurlar. Cevdet Bey el yordamıyla Moskova’yı bulur. Ulu bir beste, senfoni. Ses hapishanede de dinlenmektedir.

Sosyalist tenkit konusundaki şu görüşleri Berna Moran’dan nakledelim ve bunu sonuç olarak ifade etmiş olalım:

1934’te toplanan Sovyet Yazarlar Birliği’nin Birinci Kongresi’nde, Jdanov, Sovyet edebiyatının olumlu kahramanlarla beslenmesini ister. “Bu tipten beklenen az çok şunlardı: Politik erdem mükemmel bir temsilcisi olarak okurda saygı uyandıracak, okurun gıpta ederek benzemeye çalışacağı bir örnek olacak; şimdiki durum ile gelecek arasında bir bağ kurarak

sosyalizmin başarılabilceğini gösterecek (Moran, 1994: 56).” Bu anlamda tek örnek kişi belki Halil’dir. Yalnız Halil’in Rusya’ya bağılılığı, propaganda hudutlarını aşmaktadır. Diğer kahramanlar için gerçekten Memleketimden İnsan Manzaraları mı, diye bir soru her zaman varit olur. Buna maalesef olumlu cevap verecek durumda değiliz. Biz, Zekeriya Sertel’in görüşüne katılmıyoruz. Hapishane, hiçbir zaman memleketin insan manzarasını vermez. Dolayısıyla bu manzara, memleketin insan manzarasından çok şairin muhayyilesindeki manzaradır.

Kaynaklar

- Batur, Enis. (2007). “Biricik Bir Ansiklopedik-Şiir Girişimi: Nâzım’ın ‘Manzaralar’ı”, [in:] *Hece*, 121, (208-209).
- Emre, Samih. (1966). “Nazım Şiir: Memleketimden İnsan Manzaraları”, *Yön*, 3 Eylül, s.115
- Fuat, Memet. (2000). *Nâzım Hikmet*, İstanbul.
- Moran, Berna. (1994). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul: Cem Yayınları.
- Nâzım Hikmet. (2002). *Memleketimden İnsan Manzaraları Şiirler 5*, İstanbul, Yapı Kredi Kültür A. Ş. Yayınları.
- Sertel, Zekeriya. (1977). *Hatırladıklarım*, 2.baskı, İstanbul: Gözlem Yayınları.